




Iceland  
Liechtenstein  
Norway



Active  
citizens fund

**LGBT  
centar  
Split**



**SPLIT PRIDE**

queerANarchive

**analiza**  
**javnih politika**  
**Grada Splita**

**2011.-2023.**



Izveštaj je izrađen u sklopu projekta

## **LGBT centar Split**

Autor izvještaja: Pavao Parunov

## Popis korištenih skraćenica

<b>ACF</b>	Active Citizens Fund
<b>ESF</b>	Europski socijalni fond
<b>LGBTIQ</b>	Lesbian, gay, bisexual, transgender, intersexual, queer (questioning)
<b>CZSS</b>	Centar za socijalnu skrb
<b>OCD</b>	Organizacija civilnog društva
<b>DKC</b>	Društveno-kulturni centar
<b>UNDP</b>	United Nations Development Programme
<b>EU</b>	Europska unija
<b>EK</b>	Europska komisija
<b>QSS</b>	Queer Sport Split
<b>QA</b>	queerANarchive
<b>HNK</b>	Hrvatsko narodno kazalište
<b>GKM</b>	Gradsko kazalište mladih
<b>GKL</b>	Gradsko kazalište lutaka
<b>MKC</b>	Multimedijalni kulturni centar
<b>JU</b>	Javna ustanova
<b>NN</b>	Narodne novine
<b>HZJZ</b>	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
<b>JLS</b>	Jedinica lokalne samouprave
<b>SDŽ</b>	Splitsko-dalmatinska županija
<b>OSI</b>	Osobe s invaliditetom
<b>ZKN</b>	Zaklada Kultura Nova
<b>HAVC</b>	Hrvatski audio-vizualni centar
<b>SP</b>	Split Pride
<b>NZJZ</b>	Nastavni zavod za javno zdravstvo
<b>NZJZPGŽ</b>	Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije
<b>ZJZZ</b>	Zavod za javno zdravstvo Zadar
<b>UNESCO</b>	The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
<b>WHO</b>	The World Health Organization
<b>ILGA</b>	The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association
	Strengths, weaknesses, opportunities and thre

## Sadržaj

1. Uvod .....	1
2. LGBTIQ zajednica kao ranjiva skupina u javnim politikama .....	2
3. Grad Split i LGBTIQ zajednica u razdoblju od 2011. do 2023. ....	5
4. Pogled “prema unutra” – dosadašnje djelovanje LGBT Centra Split.....	7
4.1. O platformi LGBT Centra Split .....	7
4.2. Financiranje udruga LGBT Centra Split i programskih aktivnosti .....	8
4.3. Financiranje institucionalne podrške i razvoja .....	12
4.4. Konačna evaluacija LGBT Centra Split .....	15
5. Zastupljenost LGBTIQ zajednice u mreži nacionalnih javnih politika .....	17
5.1. Pregled strateškog i planskog djelovanja u javnim politikama.....	18
6. Kulturne politike grada i prostor za LGBTIQ djelovanje.....	20
6.1. Sustav odlučivanja u kulturnoj politici Grada Splita i participacija nezavisne kulturne scene.....	20
6.2. Proračunska izdvajanja za kulturu .....	22
7. Socijalne politike .....	27
7.1. Proračunska izdvajanja u socijalnim politikama.....	29
7.2. Politike prema mladima.....	32
8. Zdravstvene politike i zdravlje LGBTIQ zajednice u Splitu .....	35
8.1. Relevantne razine zdravlja za LGBT populaciju u Splitu .....	38
8.2. Nastavni Zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije .....	39
8.3. Psihološko savjetovalište LGBT Centra Split .....	42
8.4. Seksualno zdravlje .....	45
8.5. Zaključak o stanju sustava zaštite mentalnog i seksualnog zdravlja LGBTIQ osoba u Splitu .....	46
9. Zaključak.....	48
10. Reference.....	53

## 1. Uvod

U posljednjih 10 i više godina otkada udruge queerANarchive, Queer Sport Split i Split Pride koje danas čine LGBT Centar Split, Split je u LGBTIQ zajednici u Hrvatskoj zauzeo položaj grada s aktivističkim, kulturnim i osnažujućim nabojem u civilnom radu koji po prvi put u Hrvatskoj pokazuje što doista lokalna LGBTIQ scena može učiniti za sebe i svoje gradove. Izmaknut iz pritiska okupljanja u glavnom gradu i zagovaračkog rada usmjerenog na nacionalne politike, a uz aktere potkovane u interdisciplinarnom javnom radu, udruge Centra su uspjele promišljeno osluhnuti potrebe svoje zajednice i prema njima stvarati sadržaj. I to kroz jasnu potku queer politika – pozitivna društvena transformacija se događa tamo gdje se normativno i ustaljeno propituje.

U posljednjih pet godina, udruge su stupile u zreliju i stabilniju fazu djelovanja u kojoj su ostvarile pozitivnu vidljivost LGBTIQ zajednice u gradu i prema Gradu, ponudile brojne programske aktivnosti svojoj ali i gradskoj zajednici te započele s projektnim financiranjem svojeg rada. Okupljanje kroz model društveno-kulturnog centra u formi sadašnjeg LGBT Centra Split, bez obzira na izazove u komuniciranju modela prema institucionalnim akterima, predstavlja logičan potez. LGBT Centar Split, kao društveno-kulturni centar, ne počiva samo na organizacijskim načelima nego i na etičkim i društvenim postavkama sudioničkog i uključivog djelovanja čije usvajanje ukazuje na promišljenost svih dimenzija rada. Centar je na putu da postane prepoznatljiv kao sigurno mjesto za još širi obuhvat LGBTIQ zajednice i nastavi trajno te još bogatije doprinositi kulturnim, socijalnim i demokratskim praksama grada. U takvom trenutku i nastaje ova analiza javnih politika – kao točka kritičke refleksije nad javnim politikama grada koje oblikuju život gradske LGBTIQ zajednice i LGBT Centra Split, a s ciljem da sljedeće razdoblje života zajednice i njene civilne scene nastavi biti promišljeno i utemeljeno u njenim stvarnim potrebama. S obzirom na ovu poziciju, analiza se vodi pitanjima:

- Koje su to aktualne gradske politike koje su relevantne za LGBTIQ zajednicu (i u kojim sektorima) i za rad samog Centra u budućnosti?
- Na kojim razinama političkog odlučivanja zajednica i njeni akteri nisu uključeni?
- U kojoj je fazi razvoj Centra i na koji način svojim radom ulijeva povjerenje javnim akterima grada?
- Kako uspostaviti stabilno javno-civilno partnerstvo koje počiva na prepoznavanju rada Centra kao vrijednog i društveno pravednog doprinosa životu grada?



## 2. LGBTIQ zajednica kao ranjiva skupina u javnim politikama

O LGBTIQ zajednici se u kontekstu javnih politika akteri sve više koriste terminom “ranjivosti” i kategorizacijom među “ranjivim skupinama”. I u ovoj analizi se koristi taj termin (uz poneko dodatno pojašnjenje). Međutim, oslanjanjem na karakterizaciju društvene grupe kao ranjive treba kratko razjasniti i objasniti kako se analiza pozicionira s obzirom na ranjivost. U posljednjih 25 godina, LGBTIQ zajednica je u javnoj politici započela put s prepoznatljivim diskursom ljudskih pravi koji je rezultirao izmjene zakonskih legislativa kako bi se utvrdila i zaštitila temeljna prava populacije i izjednačila s pravima drugih grupa. Rezultati variraju od zemlje do zemlje, ali se onaj kritični fokus prava uglavnom okreće tzv. slabije razvijenim zemljama uz reakcije na povremene političke prijetnje u tzv. razvijenim i zemljama u razvoju (SAD npr. u vidu prava transrodnih osoba, u Europi - Mađarska i Poljska).

Aktualno, razumijevanje ranjivosti LGBTIQ zajednice u javnom diskursu supranacionalnih organizacija poput UNESCO-a, UN-a i WHO-a, sve više poprma koncepte razumijevanja ranjivosti kao strukturalne. U EU, ranjivost LGBTIQ zajednice zasad ulazi u javnu politiku većinom nominalno i kao tokenizacija koja se dobrim dijelom može protumačiti kao rezultat visoke zagovaračke politike proizašle iz kombinacije aktera civilnog i institucionalnog sektora. Iako je takav položaj zajednice u javnim politikama nezadovoljavajuć i problematičan, treba se prisjetiti kako razvoj nijedne politike nije linearan.

Potonje podrazumijeva dodatni sloj zagovaranja iz pozicije distributivne društvene pravde u kojoj se ideja jednakosti širi kroz (ne)jednakosti u pristupu resursima, političkom odlučivanju, poziciji u javnim sustavima i institucijama i drugim odnosima moći u društvu. Međutim, taj sloj zagovaranja još uvijek nije poprimio jasnu ideju ni mjesto u javnim politikama. Stoga se može govoriti o tome da se sustavi javnih politika danas prema LGBTIQ zajednici odnose kroz tri pristupa (Brown, 2017): pristup socijalne države u kojem bi LGBTIQ ranjivost trebalo pridružiti postojećima (etničkim manjinama, podskupinama posebno ranjivih žena, nezaposlenima, starijima itd.) i u kojem bi odgovornost za dobrobit LGBTIQ populacije bila odgovornost države. U drugom, pristupu ljudskih kapaciteta, uloga države je pružanje kapaciteta LGBTIQ osobama kako bi se poticalo javno djelovanje i kako bi individualno bile osnažene za premošćenje diskriminacije. Treći, pristup “prepoznavanja” je usmjeren na učvršćivanje identiteta zajednice i pozitivnog prepoznavanja različitosti. Kod većine zemalja EU, sva tri pristupa su u manjoj ili većoj mjeri prisutna barem sa strane civilnih aktera.

Potrebom za kombiniranjem pristupa i nemogućnosti uspostavljanja jedinstvenog pristupa sve više dolazi do izražaja koliko su potrebe same zajednice slojevite odnosno, otkrivaju se nove razine u kojima je uključenost zajednice na niskim razinama i na kojima se i dalje odvijaju stari i novi oblici zakidanja prava.

Zagovaračke aktivnosti dodatno otežavaju globalno rašireni javni i identitetski prijevori oko prava polaganja LGBTIQ zajednice na načela društvene pravde. Navedeni prijevori predstavljaju uglavnom instrumentalne politike koje ne odražavaju konsenzus većine aktera civilnog društva, policy stručnjaka, stvaratelja ni akademsko-znanstvene zajednice. Negativan učinak ovih prijevora jest politiziranje društvene ranjivosti u svrhu političkih sukoba pa u konzervativnom diskursu LGBTIQ zajednica dobiva identitet “žrtve” u pejorativnom značenju (Brown, 2017). Takav diskurs značajno smanjuje prostor za emancipaciju zajednice u čitavoj javnosti pa i u odnosu sa stvarateljima javnih politika čiji rad ovisi o odobrenju javnosti.

U nastavku analize će biti jasnije kako LGBTIQ zajednica u Hrvatskoj javnoj politici još uvijek nije izgrađena kao ranjiva skupina. Iako se pojam ranjivosti često koristi u javnoj politici, zajedno s rizikom i društvenom isključenošću, koristi se najčešće kao pojam za društvene skupine mladih, nezaposlenih, starijih osoba, OSI i druge podskupine. Društveni i kulturni razlozi za to su višestruki, ali u kontekstu javne politike, svakako se može govoriti o primjeru zemlje u kojoj javne politike u suštini predstavljaju moralne politike i to kroz kombinaciju nasljeđa religije te ratnog i postratnog diskursa nacionalizma koji je sa sobom donio snažnu normativnost roda i seksualnosti.

Uobičajeno razumijevanje lokalnih javnih politika koje integriraju potrebe LGBTIQ zajednice se temelji na obrazloženju kako se najčešće radi o većim gradovima koji su dosegili visoki stupanj ekonomske razvijenosti, urbanizma i društvene diverzifikacije. Odnosno, vjeruje se kako se radi o gradovima koji naprosto ne mogu izbjeći integraciju zajednicu u lokalne politike<sup>1</sup>. Međutim, istraživanja su pokazala kako je ipak presudan faktor kod ovih gradova pritisak „odozdo“, odnosno organizacije civilnog društva koje zagovarački djeluju prema lokalnoj vlasti (Cravens, 2015).

Analiza javnih politika Grada Splita s naglaskom na dublje razumijevanje djelovanja politika prema LGBTIQ zajednici je kompleksna iz više razloga. Prije svega, ne postoji nijedan formalni dio javne politike Grada koji je eksplicitno usmjeren na zajednicu što zahtijeva kontekstualnu analizu drugih politika kako bi se uočilo posredno pozicioniranje zajednice. Osim toga, javne politike u RH su pretežno nacionalno određene što je rezultat visoke centralizacije institucionalnog upravljanja. U takvom organizacijskom kontekstu, lokalne razine upravljanja nemaju značajniju autonomiju ni kapacitet za sadržajno usmjeravanje politika. Odnosno, radi se o visokoj razini vertikalne ovisnosti o nacionalnim tijelima koju karakterizira smanjena moć lokalnih jedinica upravljanja i gotovo zatvoreni krug odlučivanja i djelovanja između lokalnih i horizontalno pozicioniranih tijela (Eckersley, 2017). To je vidljivo i u hrvatskom odnosu između nacionalnih i lokalnih razina upravljanja: lokalne politike su institucionalno u najvećoj mjeri određene strukturama jedinica lokalne i regionalne samouprave, dok su same politike usko

---

<sup>1</sup> Očiti europski primjeri: Berlin, Barcelona, Amsterdam, Oslo i sl.

vezane uz raspodjelu proračunskih sredstava i upravljanje imovinom. Međutim, to nipošto ne znači da gradovi kao jedinice lokalne samouprave nemaju autonomiju djelovati u skladu s nacionalno propisanim upravno-pravnim okvirom i pritom posredno stvarati vlastite javne politike, neovisno o ograničenjima<sup>2</sup>.

Definiranje aktera javne politike u kontekstu Grada Splita s ciljem pronalaženja prostora za sustavniju i kvalitetniju potporu LGBTIQ zajednice je složen proces jer su najvažniji aspekti javnih politika koji utječu na život zajednice centralizirani kroz nacionalne razine odlučivanja. Dodatno, prisutna je i sektorska razlomljenosti potreba same zajednice pa kada se one uglove u kategorije javnih politika postaje jasno da pristup javnim politikama iz perspektive zajednice treba biti u najmanju ruku holistički, a na lokalnoj razini zagovaračko snalažljiv.

Grad Split nema razvijenu mrežu akata i planova koji bi upućivali visoki stupanj razvoja javnih politika koje su rezultat javno-civilne suradnje i koji se mogu analizirati s obzirom na aktere, uključivost civilnog društva u odlučivanje i programske sadržaje. Osim akata kojima se tek nominiraju javna tijela i opseg djelovanja, gradske javne politike su prvenstveno određene zakonskim i nacionalnim strateškim okvirima. Stoga se analiza usmjerava na proračunska izdvajanja kao primarni uvid u prioritete gradskih javnih politika. Ovdje se analiziraju proračunska izdvajanja kao najbliži empirijski pokazatelj stvarne javne politike. Uz proračunska izdvajanja, u ovom dijelu analize utvrđuju se i relevantne institucionalne i civilne organizacije uz naglasak na javne sadržaje od značaja za LGBTIQ zajednicu. Navedena tri elementa se okrupnjaju kroz područja kulturne, socijalne i zdravstvene politike, kao tri područja od najvećeg značaja za život zajednice u gradu.

---

<sup>2</sup> Na primjer, u području kulturnih politika, gradovi su dužni, sukladno Zakonu o kulturnim vijećima i financiranju javnih potreba u kulturi (NN 83/22), raspolagati nekretninama u svojem vlasništvu i davati ih na raspolaganje akterima u kulturnom djelovanju. Međutim, kriteriji izbora aktera ostavljeni su na odlučivanje samim gradovima.



### 3. Grad Split i LGBTIQ zajednica u razdoblju od 2011. do 2023.

Odnos Grada prema LGBTIQ zajednici se u minimalnoj mjeri oblikovao kroz formalne javne politike, a u najvećoj kroz nedostatak javnih politika i medijske istupe. Tek se u posljednjim godinama otvara mogućnost odgovaranja na potrebe zajednice kroz javne politike, ali većinu odnosa na relaciji Grada i javnog djelovanja OCD-ova zajednice je obilježio Split Pride.

Veći javni i organizirani oblici susretanja i zagovaranja zajednice u Splitu počinju s prvim Split Prideom 2011. godine koji ostaje zapamćen kao jedan od najporažavajućih i najnasilnijih događaja za zajednicu u cijeloj Hrvatskoj te koji je jasno pokazao u kakvoj društvenoj klimi se zajednica u Splitu nalazi. Tadašnji gradonačelnik nakon održavanja manifestacije dao je izjavu kako “ova gradska vlast ne podržava nasilje, ali je bilo za očekivati da će građani reagirati kako su reagirali”<sup>3</sup>. Sljedeće godine, predsjednica Gradskog vijeća u javnosti poručuje kako “Pride u Splitu nije dobrodošao”, a grad je povorku pokušao prostorno izolirati i ograničiti odlukom da se događaj usmjerava na prostor Prokurativa, a ne na Rivi, tzv. “dnevnom boravku splićana”<sup>4</sup>. Gradsko vijeće nastavilo je u LGBTIQ zajednici razgovarati pretežno u homofobnom diskursu “javnog” i “privatnog” te je zajednica i politički označena kao neprihvatljiva društvena skupina u javnom i normativnom prostoru pa tako i u gradskom “dnevnom boravku”.

U narednim godinama se javni diskurs gradskih političara donekle ublažio, ali osim osobnih istupa, Grad kao lokalna samouprava nikad nije javno i formalno istupio u zaštitu prava zajednice te je nastavio provoditi politiku zakonskog minimuma osiguravajući dozvole za javno okupljanje. Međutim, odnos civilne scene i Grada počeo se popravljati pa je Udruga Rišpet 2014. ostvarila i pravo na korištenje gradskog prostora koji se koristi i danas te je njegovo korištenje 2022. godine i formalno-pravno obnovljeno. Od 2019. godine, u sklopu projekta “LGBT Centar Split” kojeg je financirala Zaklada Kultura Nova, Centar je započeo sa zagovaračkim aktivnostima prema Gradu u svrhu prepoznavanja Centra i rješavanja prostornih problema pa su održani sastancima s ključnim osobama u gradskoj vlasti i načelno dogovorene suradnje o uvrštavanju potreba zajednice u strateške dokumente Grada i buduće zajedničke projektne prijave. Nažalost, vidljivost zajednice pa i udruga Centra, je izostalo u strateškim dokumentima<sup>5</sup>. Međutim, u aktualnom razdoblju odnos s Gradom počeo se, za razliku od prvih godina, razvijati i na organizacijskoj razini koja upućuje na mogućnost i formalnih oblika civilno-javnog partnerstva. Ono što u odnosu s Gradom u posljednjih 12 godina izostaje jest Grad koji jasno i

<sup>3</sup> <https://kulturopunkt.hr/poptika/alizacija-antiprajdovskog-diskursa/>

<sup>4</sup> Povorka je ipak održana na Rivi – splitska policija je osiguranje povorke provela prema Zakonu o javnom okupljanju prema kojem odluka Grada nije obvezujuća.

<sup>5</sup> Ni aktualni Provedbeni program rada Grada Splita do 2026. godine niti Gradski program za mlade 2022.-2025. ne prepoznaju zajednicu kao relevantnog društvenog subjekta u Splitu.

**javno pokazuje razumijevanje činjenice kako zaštita i unaprjeđenja života LGBTIQ zajednice u Splitu predstavlja javni i društveni interes u vidu osiguravanja ljudskih prava i društvene pravde.**

Ono što vrijedi napomenuti kao zaključak ovog kratkog pregleda događaja na relaciji između Grada i LGBTIQ zajednice jesu tri točke koje karakteriziraju model sudjelovanja aktera političkog života (Wilcox, 1994 prema Vidović, Žuvela i Mišković, 2018), a posebno su relevantne za odnos Grada i zajednice koji se želi usmjeriti prema civilno-javnom partnerstvu. Prvu točku čini pitanje inicijacije sudjelovanja – ono se ne događa samo od sebe i potrebno je da jedna strana preuzme ulogu inicijatora. Drugu točku čini pitanje moći i svrhe sudjelovanja pri čemu sudjelovanje podrazumijeva dogovor oko definiranja odnosa moći i načina usmjeravanja moći nad kapacitetima prema zajednici građana kako bi se osnažila i mogla sudjelovati u političkom životu. Odnosno, potrebno je utvrditi tko od potencijalnih partnera posjeduje više moći nad relevantnim kapacitetima i ostvariti dogovor o tome kako i zašto tu moć usmjeriti prema zajednici. Treću točku modela sudjelovanja čini posvećenost ostvarenju sudjelovanja pri čemu posvećenost podrazumijeva zajednički cilj dvaju aktera s interesom i željom da se sudjelovanjem ostvari zadani cilj u zajednici. Kako je već zasad vidljivo, a s dodatnom potkrjepom u narednim poglavljima, sudjelovanje zajednice u političkom životu grada se odvija bez utvrđene suradnje s Gradom kao najviše pozicioniranim akterom. Mogućnost podržanog sudjelovanja kroz civilno-javno partnerstvo tek treba otvoriti i inicirati – upravo ono što LGBT Centar Split ovom analizom i projektom i nastoji učiniti.

## 4. Pogled “prema unutra” – dosadašnje djelovanje LGBT Centra Split

LGBT Centar Split kao inicijator analize javnih politika, istraživanja potreba LGBTIQ zajednice i prijedloga civilno-javnog partnerstva s Gradom Splitom, analizu javnih politika započinje tako da prvo daje osvrt na vlastito djelovanje. „Pogled prema unutra“ je stoga pogled prema unutarnjim kapacitetima i ograničenjima samog Centra kao inicijatora prijedloga partnerstva. Tu perspektivu vode dva načela. Prvo se utemeljuje u značajkama modela političke participacije prema kojem partneri ne trebaju imati iste kapacitete, ali ih je potrebno transparentno promotriti kako bi svi uključeni imali u uvid u kapacitete s kojima se raspolaže. S obzirom da se ova analiza izravno usmjerava na financijske, organizacijske i druge kapacitete Grada Splita, iste je potrebno utvrditi i za sam LGBT Centar Split. Drugo načelo se vodi razumijevanjem LGBT Centra Split kao temeljnom točkom suradnje Grada s LGBTIQ zajednicom pri čemu se nastoje utvrditi aspekti rada Centra koji nisu dovoljno stabilni i čije bi se potencijalno narušavanje odvijalo upravo nauštrb same LGBTIQ zajednice.

### 4.1. O platformi LGBT Centra Split

U svojstvu društveno-kulturnog centra, LGBT Centar Split djeluje od 2018. godine, ali njene udruge počinju s aktivnostima znatno prije. Udruga queerANarchive djeluje kao kolektiv za razvoj, istraživanje i propitivanje queer kulture od 2010. godine. Queer Sport Split od 2011. djeluje kao društvo za promicanje kulture, sporta i zdravog života queer zajednice, a Split Pride se formalno kao LGBT zagovaračka udruga formira 2014. godine. LGBT Centru je prethodio i rad dvije danas ugašene udruge: Rišpet - LGBT udruga Split i Flomaster. Nakon više od 12 godina formalnog i neformalnog rada, danas se mogu prepoznati kontinuirani programski sadržaji:

queerANarchive	Queer Sport Split	Split Pride
Izložbe, radionice, interdisciplinarnе umjetničke prakse, izdavaštvo, istraživanje i kvir kultura, osnaživanje zajednice kroz kulturno-umjetničke programe	Osnaživanje zajednice kroz sport i rekreaciju, edukacija i psihološko savjetovanje za raznovrsne grupe unutar zajednice, uključenost u međunarodne zagovaračke platforme i aktivnosti	Organizacija i promocija centralnog događaja za vidljivost zajednice ali i drugih događanja osnaživanja zajednice tijekom godine, organizacija zagovaračkih aktivnosti u javnom prostoru grada, zagovarački nastupi u medijskom prostoru i drugi medijski sadržaji s ciljem osnaživanja zajednice

Programi udruga nastoje biti komplementarni s obzirom na potrebe zajednice što ujedno čini i jedan od temelja formiranja LGBT Centra kao DKC-a. Formiranjem u organizaciju sa sudioničkim upravljanjem, udruge su nastavile kritičku potku djelovanja pa su preuzimanjem modela DKC-a pridružile valu na civilnoj sceni koji sve snažnije zagovara ovaj model kao optimalan za održivost društvenih i kulturnih djelatnosti te uspostavljanje civilno-javnih partnerstva.

Kroz viziju Centra kao “žarišta društveno-kulturnog života LGBTIQ zajednice i generator društvenih promjena, koji Split pozicionira na mapu inkluzivnih gradova”<sup>6</sup>, LGBT Centar Split danas djeluje kao jedina organizacija ovakvog oblika kvir i LGBTIQ djelovanja u Dalmaciji.

## **4.2. Financiranje udruga LGBT Centra Split i programskih aktivnosti**

Analiza financijskih sredstava i linija po kojima su sredstva osigurana za rad u svrhu internog unaprjeđenja rada Centra nije izravan predmet ove analize javnih politika u ovom kontekstu. Međutim, ovdje se financijska dimenzija rada analizira s ciljem da se empirijski utvrdi posljedica nedostatka civilno-javnog partnerstva za financiranje programa pa posredno, i za samo programsko djelovanje Centra. Kako je i istaknuto u pristupima ovoj analizi, javna sredstva su jedna od dimenzija osiguravanja snažnije participacije OCD u lokalnim politikama ali su uz uključivanje u političko odlučivanje od ključne važnosti kako bi se zagovaranje OCD moglo uopće odvijati. Zasad se usredotočujemo na financijski i organizacijski aspekt rada, a sljedeće poglavlje se detaljnije bavi problematičnim razinama političkog odlučivanja.

Prema izvorima financiranja, udruge LGBT Centra Split se financiraju kao i većina srednjih i većih OCD u Hrvatskoj – kombinacijom financiranja projektnih aktivnosti i podrške razvoju kapaciteta iz više javnih izvora sredstava. U petogodišnjem prosjeku, to iznosi 106.855,47 eura namjenskih sredstava po godini rada. Iz analize donatorskih sredstava, vidljivo je kako se u posljednjih pet godina odvija značajan razvoj programskih aktivnosti udruga upravo zahvaljujući rastu sredstava koja su ostvarena na lokalnim, nacionalnim i europskim natjecanjima za rad OCD. U odnosu na 2018. godinu, godišnja sredstva udruga u platformi narasla su u 2022. za 46.3%.

---

<sup>6</sup> Iz Strateškog plana LGBT Centra Split 2021.–2025.

U posljednjih pet godina, ukupna sredstva dodijeljena udrugama iz proračuna jedinica lokalne i područne samouprave (Grada Splita i Splitsko-dalmatinske županije) iznose 20.730,40 eura, odnosno u prosjeku 4.146,08 eura godišnje. Sveukupno je odobreno 11 projekata, a prijavljeno 23. U odnosu na druge izvore financiranja, Grad Split i Splitsko-dalmatinska županija čine 4.85% ukupnih sredstava LGBT Centra Split. Pri tome većinu tih sredstava čini financiranje ostvareno na natječajima Grada Splita - 4.23% odnosno 18.074,35 eura.

Mali udio financiranja od strane Grada je problematičan za razvoj Centra u budućnosti. Udruge u Centru se prijavljuju na tri izvora sredstava od gradskih natječaja: 1) javne potrebe u kulturi 2) projekti za mlade i 3) projekti od interesa za Grad Split. U prvom slučaju, odluke o financiranju donosi Grad na temelju evaluacije četiri vijeća prema kulturnim sektorima koje, sukladno Zakonu o vijećima u kulturi, imenuje gradonačelnik na prijedlog gradskog vijeća. U druga dva slučaja, gradonačelnik, na prijedlog gradskog vijeća, imenuje zasebna Povjerenstva koja evaluiraju pristigle prijave i raspodjeljuju sredstva. U sva tri slučaja kriteriji evaluacije su usmjereni prema kvaliteti osmišljenog projekta i procjene doprinosa u području u kojem se prijavljuju. Međutim, ovako dodijeljena sredstva nisu dostatna za ozbiljniji rad, kako ni za udruge LGBT Centra tako ni za većinu udruga koje se javljaju na navedene natječaje, osim udruga koje se neformalno označavaju kao udruge od posebnog interesa za razvoj kulture. Ovakav sustav financiranja rezultira time da većina udruga gradske natječaje koristi kao sekundarne pa i tercijarne izvore sredstava s kojima tek „krapaju“ nedostatke sredstava iz drugih izvora.

Kako je vidljivo iz sljedećeg poglavlja i sektorske analize financiranja institucija i OCD iz gradskog proračuna, može se zaključiti kako se radi o obrascu raspršene i nefokusirane lokalne politike koja prema OCD ionako ima zadatak raspodijeliti oskudna sredstva naspram onih institucionalnih. U takvom kontekstu, a bez jasnog i promišljenog pristupa u odlučivanju i evaluaciji, obrazac lokalne razine dodjele sredstava i odgovarajuća gradska tijela nastoje balansirati između upravno-pravno propisanih kriterija (ako su propisani) i načela kvantitete odnosno zadovoljavanja manjih potreba što većeg broja organizacija, računajući da će ostatak izvora potrebnog za stvarnu kvalitetu programa osigurati iz drugih izvora.

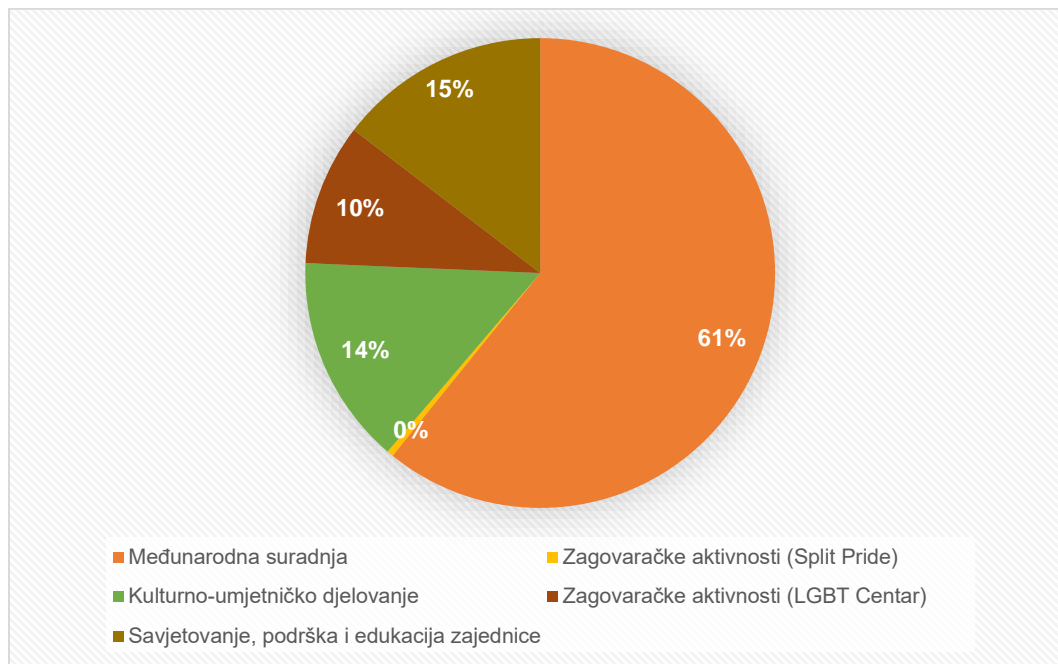


Udruga	Broj prijavljenih projekata	Broj odobrenih projekata	Udio odobrenih
queerANarchive	120	61	50.73%
Queer Sport Split	26	15	57.7%
Split Pride	8	3	37.5%
UKUPNO	154	79	51.3%

Tablica 1. Prijavljeni i odobreni projekti udruga LGBT Centra Split u posljednjih 5 godina djelovanja

Većinu odobrenih projekata čine projekti queerANarchive i Queer Sport Split, ali u ukupnim iznosima sredstava, najviše namjenskih sredstava je ostvareno prijavljivanjem Queer Sport Split na međunarodne i europske natječaje pa su ostvareni značajni iznosi za aktivnosti projekata na kojima je QSS partnerska organizacija organizacijama iz drugih zemalja i koje financiraju Europska komisija i Erasmus+.

Udruge LGBT Centra Split u prosjeku prijavljuju više od 30 projekata godišnje od čega ih je nešto više od pola financirano i realizirano. Većinu toga čine projekti queerANarchive koji su kraćeg trajanja i manjeg financijskog opsega pa se češće i prijavljuju na nacionalne i lokalne izvore financiranja. S jedne strane, broj prijava te omjer prijavljenih i odobrenih prijava svakako ukazuju na uhodanu i profesionaliziranu organizaciju rada. S druge, treba naglasiti kako se radi o nužnom obliku rada kako bi se djelovanje udruga uopće nastavilo - kako je i prikazano gore, oslanjanjem samo na lokalne pa čak i samo na jedan dio nacionalnih izvora bi rad udruge učinio potpuno volonterskim bez ozbiljnijeg dosega prema LGBTIQ zajednici i gradskoj publici.



Grafikon 1. Raspodjela financijskih rashoda prema obliku djelovanja u posljednjih pet godina

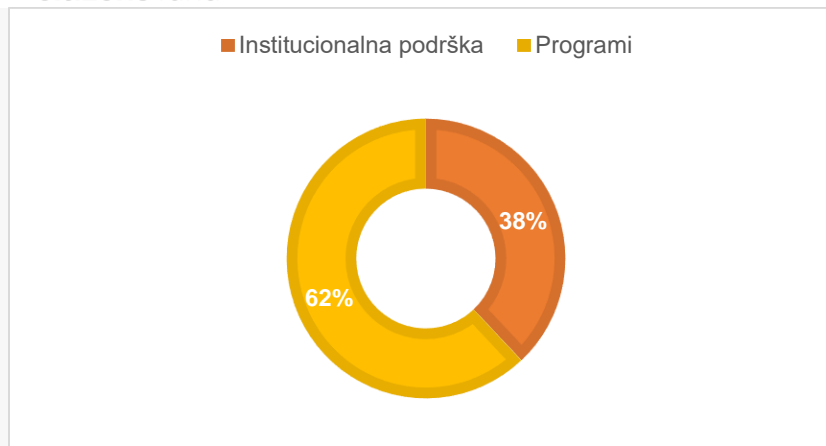
Većinu rashoda čine sredstva za zagovaračko djelovanje, no potrebno je učiniti distinkciju između više vrsta zagovaračkog djelovanja u kojima udruga sudjeluje. Većina utrošenih sredstava dolazi kroz projekte financiranih iz fonda Erasmus+ Europske komisije, a ne iz lokalnih ili nacionalnih izvora. Najvažnija zagovaračka aktivnost s najvećim dosegom i LGBTIQ zajednice i općenite javnosti je održavanje Split Pridea koji je od strane Grada Splita u posljednjih pet godina financiran s tek 1288.18 eura. To jasno upućuje na zaključak kako Grad zagovaračke aktivnosti LGBT Centra slabo prepoznaje kao općenito važne aktivnosti za dobrobit zajednice.

Financiranje kulturno-umjetničke djelatnosti pokazuje raznovrsnost programskog djelovanja pa je zastupljeno više djelatnosti od kojih posebno treba naglasiti interdisciplinarnu i nove umjetničke i kulturne prakse kojima Centar ne doprinosi samo LGBTIQ zajednici nego i gradskoj kulturnoj sceni s obzirom na manjak takvih praksi i na manjak potpore nezavisnoj kulturnoj sceni na kojoj najčešće i dolazi do njih. Iako su sredstva utrošena na kulturno-umjetničke djelatnosti najmanje zastupljena među djelatnostima, njihova uloga je višestruko značajna za rad i budućnost Centra. Izložbama, radionicama, umjetničkim gostovanjima, radijskim projektima i drugim formama ostvaren je doprinos nezavisnoj kulturnoj sceni ali je osigurana i vidljivost samog Centra prema LGBTIQ zajednici pa time i vidljivost same zajednice. Navedena

događanja su od iznimne važnosti jer djeluju integrativno tako što spajaju razvoj publike u kulturi i razvoj korisnika Centra iz LGBTIQ zajednice. Odnosno, s relativno malo sredstava je ostvareno dvostruko kulturno djelovanje – ono estetsko u smislu otvaranja umjetnosti publici i osiguravanja nekog vida recepcije te ono antropološko u kojem kultura postaje i set praksi okupljenih oko nekog umjetničkog djelovanja (Miller i Yudice, 2002 prema Žuvela, 2021). Bez ovih kontinuiranih događaja kroz godinu, doseg prema zajednici koji je ostvaren u posljednjih pet godina bi ipak bio manji, kao i vidljivost same zajednice. Može se zaključiti kako je upravo ovaj dio djelatnosti onaj koji najviše doprinosi privlačnosti LGBT Centra samoj zajednici, posebno mladima jer ga čini jasno otvorenim mjestom koje se jasno razlikuje od drugih institucionalnih pa i civilnih mjesta od kojih LGBTIQ osobe u Splitu, ipak u određenoj mjeri zaziru ne osjećajući da se radi o mjestima na kojima mogu biti prihvaćeni.

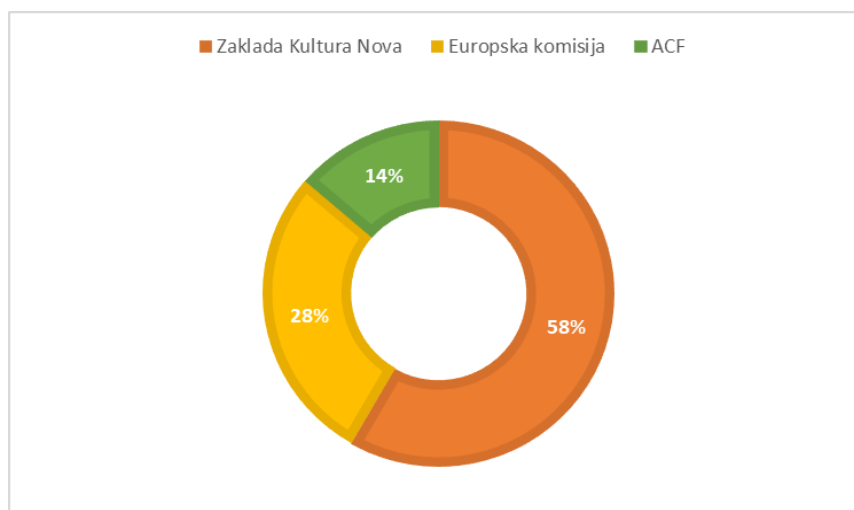
### **4.3. Financiranje institucionalne podrške i razvoja**

Dugotrajniji rad koji privlači raznovrsnu publiku je kod udruga gotovo nemoguće ostvariti bez financiranja troškova rada iz javnog ili privatnog izvora. S obzirom da su udruge LGBT Centra neprofitne organizacije i organizacije bez privatnih donatora te su se dosad razvijale bez institucionalne podrške na lokalnoj razini, ova vrsta podrške je osigurana iz drugih izvora te ukupno čini 38% svih troškova u posljednjih pet godina. Aktualno, udruge Centra imaju dvije zaposlene osobe na puno radno vrijeme i jednu zaposlenu osobu na 6.4 sati dnevno.



Grafikon 2. Omjer financiranja institucionalne podrške i programskih aktivnosti u posljednjih 5 godina djelovanja

Aktualni stadij razvijenog LGBT Centra s jasnom vizijom rada u budućnosti je dobrim dijelom rezultat financiranja institucionalnih kapaciteta i razvoja od 2019. godine do danas. Financiranjem finansijsko-administrativnih troškova i troškova rada osigurana je mogućnost razvijanja kvalitetnih programa, pristupa prema korisnicima i rast Centra u vidu novih izvora financiranja.



Grafikon 3. Udjeli izvora financiranja institucionalne podrške prema donatoru u posljednjih 5 godina djelovanja

Od institucionalne podrške, treba izdvojiti podršku Zaklade Kultura Nova koju od 2018. ostvaruje queerANarchive. Sredstva su osigurana iz Zakladinog “Programskog područja 1 - Razvojna podrška za organizacije” i od 2018. ukupno iznose 75.092,92 eura. Ovaj nalaz ukazuje kako se LGBT Centar kao skupina OCD sa izraženim kulturno-umjetničkim djelovanjem uklopio u utabanu nenaklonost lokalne politike prema nezavisnoj kulturi i jedan od štetnih aspekata visoke centralizacije kulturnih politika i same kulturne centralizacije kada je u pitanju nezavisna kultura (Žuvela, 2021). Naime, ne samo da je kultura na lokalnim razinama političkog odlučivanja visoko institucionalna i zatvorena prema novim praksama, ujedno takav sustav centralizira i samu kulturu kao takvu ne ispunjavajući potrebe brojnih društvenih skupina koja nema glasnogovornike u odlučivanju u kulturi, a posebno onih društveno ranjivih.

Manjak lokalne institucionalne podrške je posebno važan u kontekstu projektizacije OCD, pa tako i LGBT Centra. Visoki stupanj rada udruga po principu “od projekta do projekta” se u konačnici može višestruko odraziti na samo programsko djelovanje udruga. Ovisi o projektnim izvorima sredstava, udruge mijenjaju programske fokuse sukladno dostupnim izvorima financiranja i nastoje održati balans između organskog i inducirano pristupa<sup>7</sup> u radu (Vidović, Žuvela i Mišković, 2018). Nedostatak balansa dovodi do inducirano pristupa koji može dovesti do gubitka jasne vizije rada, korisnika i publike, ljudskih kapaciteta te općenito niske održivosti rada. Iz uvida u rad udruga u Centru, vidljivo je kako se ovaj balans zasad uspješno održava uz visoku razinu refleksivnosti o svom radu i o aktualnom stanju na civilnoj sceni razumijevajući projektizaciju kao izvor sredstava kojeg je uz znanja, vještine i entuzijazam za rastom zajednice moguće balansirati u korist svoje organizacije. Iako se navedeni pristup pokazao uspješnim, on uvelike ovisi o aktualnim ljudskim kapacitetima i ne podrazumijeva jednostavan prijenos znanja na buduće djelatnike Centra što značajno smanjuje održivost Centra u budućnosti.

---

<sup>7</sup> Organski ili „odozdo“ pristup obuhvaća potrebe same zajednice i aktera koji su uključeni u aktivnosti OCD-a, dok inducirani pristup podrazumijeva razvijanje aktivnosti prema potrebama izvora sredstava/donatora.



#### 4.4. Konačna evaluacija LGBT Centra Split<sup>8</sup>

Centar kao društveno-kulturna platforma ima jasnu viziju svojeg djelovanja i rasta. Međutim, tri dimenzije rada su kritične i međusobno povezane po pitanju održivosti rada udruga i Centra kao upravljačke i sadržajne cjeline - upravljanje Centrom po modelu društveno-kulturnog centra, razvoj programskog sadržaja i održivost rada Centra. Njihovo rješavanje ovisi upravo o partnerstvu s Gradom u budućnosti.

Dugoročna vizija rada	
Kriteriji	Jasno definirana vizija djelovanja koje organizacija dugoročno može ostvariti. Svi uključeni akteri to prepoznaju i razumiju kratkoročne i dugoročne ciljeve te aktivnosti koje je potrebno izvesti kako bi se vizija ostvarila.
LGBT Centar Split	Dugoročna vizija LGBT Centra je uspostaviti Centar kao žarište društveno-kulturnog života LGBT zajednice i generator društvenih promjena koje će učiniti život zajednice boljim, a Split pridružiti skupini uključivih europskih gradova. Osim što ispunjava sve kriterije dobrog planiranja rada, navedenu viziju dijele svi uključeni akteri i kontinuirano razrađuju ciljeve kako bi se vizija i ostvarila.
Upravljanje	
Kriteriji	Učinkovita i transparentna upravljačka struktura s potkovanim akterima u vidu znanja, iskustva i vještina uz jasnu podjelu odgovornosti. Krize u upravljanju su savladive bez utjecaja na programske aktivnosti.
LGBT Centar Split	LGBT Centar se razvija kao društveno-kulturni centar pri čemu je putem udruge queerANarchive uključen u stvaranje i održavanje scene društveno-kulturnih centara u RH. To osigurava jasno definirani model upravljanja s definiranim razinama odgovornosti i općenito načelo demokratskog razvoja civilnog djelovanja koje osigurava uhodanost rada članovima/icama, ali i slabu prepoznatljivost i njegove važnosti od strane lokalne politike. Razumijevanje DKC-a kao optimalnog modela dobrog upravljanja OCD od strane Grada je ključno paralelno s većom prepoznatljivošću na nacionalnoj razini javnih politika.
Programske aktivnosti	
Kriteriji	Raznovrsne aktivnosti koje se u skladu s ciljevima organizacije i potrebama zajednice i sa stabilnim izvorima financiranja koji ne

<sup>8</sup> Navedene kriterije ne treba shvaćati kao rezultat jedinstvene metodologije evaluacije LGBT Centra Split kao organizacije već radije kao omjerene kriterije evaluacije iz više metodoloških izvora (UNDP i APA) koji su ovdje prilagođeni s obzirom na postojeće podatke o radu i ciljevima ove analize javnih politika. Za jedinstveni metodološki pristup evaluaciji, potrebno bi bilo razviti zasebnu studiju. Uloga ove evaluacije je ilustracija dobrih praksi LGBT Centra i isticanje organizacijskih nedostataka koje su posredno ili neposredno rezultat slabo razvijenih lokalnih politika, a ne manjkavosti same organizacije.

LGBT Centar Split	<p>ograničavaju sam sadržaj aktivnosti. Aktivnosti je moguće pratiti, evaluirati i imaju zadovoljavajući javni odjek.</p> <p>Programske aktivnosti zadovoljavaju višestruke potrebe zajednice: kulturno–umjetničko djelovanje, volontiranja, okupljanje u svrhu jačanja zajednice, edukacije, savjetovanja i psihosocijalna podrška. Zasad se ne može uočiti efekt “projektizacije” po kojem bi programske aktivnosti ovisile gotovo isključivo o zahtjevima izvora sredstava, ali se svakako radi o prijetnji o kojoj je potrebno imati razvijenu svijest s obzirom na postavljenu viziju i čije rješavanje ovisi o daljnjoj suradnji s Gradom.</p>
<b>Partnerstva i suradnje</b>	
Kriteriji	Uspostavljene vertikalne i horizontalne suradnje u vidu hijerarhije djelovanja (javne institucije i druge OCD).
LGBT Centar Split	Partnerstva i suradnje prožimaju sve djelatnosti Centra i odvijaju se i po horizontalnoj i vertikalnoj liniji s obzirom na mjesto djelovanja udruga, uključenosti u nacionalne zagovaračke aktivnosti i srodne institucionalne aktere. Javno–civilno partnerstvo s Gradom treba biti unaprijeđeno kako bi rad Centra postojao stabilan i dugotrajniji.
<b>Održivost</b>	
Kriteriji	Financijska, programska i politička održivost u vidu resursa, ljudskih kapaciteta i sposobnosti rada u nepovoljnoj političkoj klimi. Održivost čine stabilni resursi, jasni programski planovi i sposobnost nadoknade izgubljenih ljudskih kapaciteta.
LGBT Centar Split	Centar zadovoljava aspekt jasnih programskih planova i kontinuirano radi na unapređenju svog položaja u vidu resursa i političke participacije ali aktualno stanje pokazuje slabiju održivost zbog a) slabe prepoznatljivosti važnosti Centra za grad Split i uključivanja u političko odlučivanje b) nestabilnih izvora sredstava za institucionalnu podršku i rad.

## 5. Zastupljenost LGBTIQ zajednice u mreži nacionalnih javnih politika

LGBTIQ zajednica, uključujući i njene udruge i inicijative, su u Hrvatskoj vidljivi javnopolitički akteri od početaka 2000-ih, a posebno od formalnog razdoblja predpristupnih pregovora za ulazak RH u EU (Butterfield, 2020). Međutim, uloga LGBTIQ zajednica je u ovom periodu usko definirana kontekstom ljudskih prava pa se rad usmjerio na javnu vidljivost zajednice, zaštitu i sigurnost prvenstveno LGB osoba odnosno legislativne promjene. Nakon legislativnih izmjena (Kazneni zakon, Zakon o suzbijanju diskriminacije, Zakon o životnom partnerstvu), značajnije javnopolitičko djelovanje koje bi održavalo javno-civilno partnerstvo s ciljem unaprjeđenja života LGBTIQ zajednice kao ranjive populacije je izostalo.

OCD koje izravno okupljaju članove zajednice u Hrvatskoj su i dalje malobrojne i nisu dosegnule stupanj diverzifikacije u kojem se može govoriti o podjeli udruga, organizacija i inicijativa prema sektoru djelovanja, odnosno, prema naglasku na djelovanje u kulturi, zdravlju, sportu, društvenim potrebama, pravnoj zaštiti itd. Kao što je čest slučaj i kod drugih OCD te ujedno i rezultat profesionalizacije neprofitnog sektora u Hrvatskoj (Bežovan, 2015), LGBTIQ organizacije u Hrvatskoj su najčešće usmjerene na više područja djelovanja, ne zbog nedostatka programskog fokusa već zbog ovisnosti o malom broju izvora financiranja i pripadajućim programskim smjernicama kao i o samoj ekspertizi i mogućnostima članova OCD.

Stoga, kada govorimo o participaciji LGBTIQ zajednice u javnom životu u RH, ona se najčešće odvija gotovo isključivo na inicijativu same zajednice koja „odozdo prema dolje“ traži prostor za djelovanje kroz pronalaženje potpore u mreži etabliranih aktera. U takvoj mreži, mogućnosti su oskudne pa se potpora ostvaruje uglavnom kroz suradnju s akterima u području kulture i razvoja civilnog društva pri čemu se organizacije najčešće smještaju s drugim nezavisnim akterima koji se u kontekstu javnih sredstava također nalaze u posebno ranjivom položaju (Vučković i dr., 2022).

Kako je i moguće vidjeti iz 3. poglavlja i analize djelovanja udruga queerANarchive, Queer Sport Split i Split Pride, udruge su uspjele ostvariti pravo na sredstva upravo iz ove linije djelovanja u mreži nacionalnih aktera. Međutim, ona nisu u potpunosti dostatna za potrebe LGBTIQ zajednice grada Splita, a i upitna je buduća održivost takvog sustava financiranja.

## 5.1. Pregled strateškog i planskog djelovanja u javnim politikama

Formalni razlog za nevidljivost LGBTIQ zajednice u nacionalnoj javnoj politici treba ponajprije potražiti u sustavu strateškog planiranja. Naime, osim zakona i podzakonskih akata, u javnopolitičkom smislu nacionalni strateški i akcijski planovi rada su najznačajnija formalna razina odlučivanja i planiranja u kojoj prepoznavanje LGBTIQ aktera znači i njihovo formalno prepoznavanje kao javnopolitičkog aktera.

Pregledom aktualnih nacionalnih strategija i planova, moguće je utvrditi kako se LGBTIQ zajednice u nijednom trenutku ne spominje eksplicitno, kao ni same teme seksualne orijentacije i rodnih identiteta. Može se izdvojiti tek posljednji aktualni Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022. godine Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. U ovom planu se prepoznaju potrebe LGBTIQ osoba u područjima pravosuđa, rada i zdravstvene zaštite. Međutim, plan Ureda nije razvijen s popratnim akcijskim planom koji bi sadržavao precizne mjere djelovanja i institucionalne razine pa se može utvrditi kako je prepoznavanje LGBTIQ osoba ostalo tek na načelnoj razini.

Od bitno veće važnosti su nacionalne strategije i planovi usko vezani uz vladine resore i operativne programe korištenja sredstava Europskih fondova. Navedenim planova se uspostavljaju javnopolitički prioriteti kroz precizno definiranje institucionalnih i izvaninstitucionalnih aktera kao i mjere financiranja. Iako je u mreži javnopolitičkih aktera sektor kulture, uz sektor socijalnih politika, najvažniji za LGBTIQ organizacije, on ujedno nema pripadajući nacionalni plan (trenutno je u razvoju Strategija razvoja kulture) pa nije ni moguće utvrditi ulogu LGBTIQ organizacija u budućem djelovanju.

U kontekstu socijalnog uključivanja ranjivih skupina, najveću ulogu u posljednjih 8 godina imao je Europski socijalni fond i pripadajući nacionalni Operativni program učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. (2022). Operativnim programom je Hrvatska definirala socijalne politike i uključivanje ranjivih društvenih skupina, odnosno, način korištenja sredstava iz Europskog socijalnog fonda. Iako je 2013. godine kada je program izrađen, sukladno smjernicama Europske komisije, Hrvatska imala priliku samostalno odlučivati o tome koje društvene skupine u javnopolitičkom smislu definira kao ranjive i socijalno isključene, njihova kategorizacija je uglavnom ostala unutar ustaljenog okvira sustava socijalne skrbi (i parcijalno, zdravstva).

Fokus Operativnog programa je snažno usmjeren na socijalno uključivanje kroz uključivanje na tržište rada, dok su mjere usmjerene na socijalne nejednakosti koje nisu u uskoj vezi s ekonomskim razvojem tek sekundarne i uglavnom usmjerene na populaciju obitelji s mlađom djecom i osobama starije životne dobi. Iako demografski utemeljene, u navedenim mjerama je izostala šira konceptualizacija socijalnog uključivanja i društvene pravde.

Međutim, nacionalni okvir javnih politika usmjerenih na slabije zastupljene ranjive skupine, pa tako i na LGBTIQ zajednicu, bi se mogao u narednom desetljeću značajno izmijeniti. Osim što se

na europskoj, pa i globalnoj razini, sve više propituju ustaljeni državni socijalni sustavi i zahtijeva se šira konceptualizacija skrbi kao oblika etički utemeljene skrbi prema potrebama manjih zajednica (The Care Collective, 2021), i sam javnopolitički okvir EU se mijenja. Nakon više desetljeća građansko-zagovaračkog, stručnog i znanstvenog djelovanja, u diskursu javnih politika (na EU razini) konačno dogodila promjena u paradigmi uključivanja LGBTIQ zajednice u javni život. Za razliku od 2000-ih i 2010-ih u kojima se LGBTIQ zajednica promatra kroz paradigmu ljudskih prava i pokušava se ostvariti vidljivost same zajednice i osigurati legislativna zaštita članova zajednice, u 2020-ima paradigma javnih politika se konačno usmjerava prema onome što je već poznato, a to je da je iskustvo života članova/ica LGBTIQ zajednice interseksionalno određeno. Odnosno, LGBTIQ populacija se umjesto društvene partikularnosti počinje shvaćati kao društvena grupa koja prožima sve aspekte socijalnog djelovanja. U tom smjeru se, oprezno ali vidljivo, postavlja i aktualna Strategija jednakosti LGBT populacije Europske komisije za razdoblje od 2020. do 2025<sup>9</sup>. Strategija tako, uz pravnu zaštitu, nominira i probleme u sektorima zdravstva (po prvi put s većim naglaskom na mentalno, a ne seksualno zdravlje), tržišta rada i opće uključenosti u javni život zemalja članica. Zasada, prisutnost LGBTIQ zajednice u javnopolitičkom okviru Europske unije je pretežno nominalnog karaktera.

Mogućnost sustavne promjene nacionalnih okvira javnih politika se može povoljno odraziti za LGBTIQ zajednice na lokalnim razinama ukoliko akteri civilnog društva ulaze u javno-civilna partnerstva i jačaju vlastite kapacitete kako bi te promjene mogle i provoditi. Zasada, pozicija LGBTIQ zajednice s aktualne nacionalne javne politike se preslikava i na lokalnim razinama uz dodatnu prepreku visoke centralizacije najrelevantnijih dimenzija javnih politika. U analizi gradskih javnih politika, vraćamo se na sektorske nacionalne javne politike kako bi se uspostavila poveznica dvije razine odlučivanja i utvrdio prostor za uključivanje LGBTIQ zajednice na lokalnoj razini.

---

<sup>9</sup> [https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination-0/lesbian-gay-bi-trans-and-intersex-equality/lgbtiq-equality-strategy-2020-2025\\_en](https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination-0/lesbian-gay-bi-trans-and-intersex-equality/lgbtiq-equality-strategy-2020-2025_en)



## 6. Kulturne politike grada i prostor za LGBTIQ djelovanje

Sektor kulturnog djelovanja bi, organizacijski, trebao pružati najveći prostor za neposredan zagovarački utjecaj na unaprjeđenje statusa LGBTIQ organizacija u Hrvatskoj na lokalnoj razini. Naime, u smislu pravnog statusa i izvora financiranja, općine, gradovi i županije su najveći formalni nositelji kulturnih politika u RH; tek 10% ustanova u kulturi se financira većinski izravno iz državnog proračuna te im je država i osnivač. S druge strane, gradovi su osnivači 68% ustanova u kulturi u Hrvatskoj (Ministarstvo kulture i medija, 2022). Međutim, građanska participacija u lokalnim kulturnim politikama je znatno otežana pa tako i participacija nezavisnog kulturnog sektora u koji se po programskom djelovanju uklapa i LGBT Centar Split.

### 6.1. Sustav odlučivanja u kulturnoj politici Grada Splita i participacija nezavisne kulturne scene

Sustav političkog odlučivanja u kulturnoj politici jedinice lokalne samouprave, pa tako i Splita, definiran je prvenstveno nacionalnim zakonom i podzakonskim aktima, a potom nacionalnim i lokalnim strategijama koje zakonski predviđenu organizaciju i podjelu rada, barem načelno, usmjeravaju sadržajno. Organizaciju tijela i ovlasti, podjelu rada i legitimitet za donošenje odluka definira se Zakonom o kulturnim vijećima i financiranju javnih potreba u kulturi. Osim izravnog zagovaranja prema Gradu i prema političkim strankama čiji su članovi izabrani u Gradsko vijeće, akteri iz nezavisnog kulturnog sektora imaju samo jedan zakonski i organizacijski osiguran kanal kojim bi sudjelovali u odlučivanju u kulturi, a

S druge strane, akterima nezavisne kulturne scene je pristup razinama odlučivanja u kulturnim politikama često otežan. U ovom trenutku, taj pristup, a posebno pristup LGBTIQ akterima nije ni strateški reguliran ni na nacionalnoj ni lokalnoj razini pa nezavisni akteri nemaju nikakvo institucionalno uporište putem kojeg bi sebi osigurali pristup odlučivanju. Nacionalna strategija razvoja kulture za razdoblje od 2022. do 2027. je tek u izradi<sup>10</sup>, a iako se nadovezuje na aktualnu Nacionalnu razvojnu strategiju RH do 2030. godine, ni ona u nijednom smislu eksplicitno ne nominira nezavisni kulturni sektor kao strateški važno područje. Nezavisni kulturni sektor se nominira kao strateški važno područje koje je potrebno podupirati u Provedbenom programu Ministarstva kulture i medija 2021. – 2024. ali se u načelu ne uvodi nikakva dodatna mjera osim

---

<sup>10</sup> <https://min-kulture.gov.hr/o-ministarstvu-15/kulturne-politike-52/stratesko-planiranje/izrada-nacionalnog-plana-razvoja-kulture-i-medija-za-razdoblje-od-2022-do-2027-godine/22285>

potvrde već uspostavljene uloge Zaklade Kultura Nova da nastavi s podupiranjem programa OCD u kulturi – dapače, početna i ciljana vrijednost pokazuju kako je plan kroz četiri godine broj odobrenih programa povećati tek jedan više od početne vrijednosti u 2021

Valja napomenuti kako je takav aktualan strateški razvoj u suprotnosti sa zaključcima Europske komisije kada je kultura u pitanju. Kao jedno od ključnih područja u Planu za kulturu 2019. – 2022.<sup>11</sup>, Europska komisija nominirala je područje „Socioekonomske vrijednosti kulture“<sup>12</sup> kojom se naglašava važnost snažnije uključenosti svih aktera u kulturi i promicanje snažnije participacije izvaninstitucionalnih aktera u procese odlučivanja.

Program javnih potreba u kulturi je jedini izvor gradskih sredstava za nezavisne kulturne aktere (godišnji natječaj ili jednokratna potpora). Međutim, njihova uključenost u proces odlučivanja je značajno otežana s obzirom da se radi o procesu koji je zakonski reguliran na način da omogućava visoku arbitrarnost u kriterijima izbora programa te se često radi o procesu koji je u praksi i prema iskustvu brojnih kulturnih radnika, kombinacija stručnog i političkog odlučivanja. Sukladno Zakonu o kulturnim vijećima i financiranju javnih potreba u kulturi (NN 83/22), gradovi osnivaju kulturna vijeća čije članove i kriterije za njihov izbor izglasava Gradsko vijeće. Od institucionalnih aktera, kulturno vijeće ima najveću ulogu s obzirom da predlaže godišnji Poziv na prijedlog javnih potreba u kulturi i djeluje kao savjetodavno tijelo prilikom dodjele sredstava proračunskim i izvanproračunskim korisnicima sukladno kriterijima koje članovi/ice vijeća donose na godišnjoj razini. Radi se o razini odlučivanja koja je uglavnom nedostupna izvaninstitucionalnim akterima pa nezavisni akteri u kulturi nemaju značajniji pristup kroz koji bi mogli utjecati na programske kriterije.

Zakonsku i političku prepreku čini i sustav rada javnih ustanova definiran Zakonom o ustanovama (NN 151/22) po kojima njima upravlja Upravno vijeće, a čije članove bira tijelo izvršne vlasti, odnosno, u slučaju grada kao jedinice lokalne samouprave, gradsko vijeće. Takav sustav često rezultira time da članovi upravnih vijeća javnih ustanova u kulturi nisu usko vezani uz rad u kulturnom sektoru (ovisno o kriterijima koje propisuje Gradonačelnik i Gradsko vijeće ih usvaja) te iako su dosada pokazali razumijevanje dobrobiti javno-civilnog partnerstva u kulturi, formiranje takvih partnerstva je, iz prakse kulturnih djelatnika, iznimno teško.

Uključenost zajednice u odlučivanje u kulturnim politikama pokazuje iste probleme kao i uključenost nezavisnih aktera. Zakonom o kulturnim vijećima i programima javnih potreba u kulturi, sustav uključivanja kulturnih aktera u lokalne razine vlasti je omogućen ali na način da je izbor aktera u potpunosti arbitraran i podložan političkim procesima te se ne uhvaća u koštac s praktičnim problemom da svaki nezavisni akter\_ica koji\_a, ako se i uspije politički uključiti u odlučivanje vrlo vjerojatno gubi značajan dio vlastitog rada i dohotka zbog pozicije sukoba

---

<sup>11</sup> [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1221\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1221(01))

<sup>12</sup> <https://culture.ec.europa.eu/hr/policies/selected-themes>

interesa koja se u lokalnim sredinama i oskudnoj sceni vrlo brzo uspostavi. Iako je ovo dijelom i nacionalni problem, ne može se (javno) utvrditi ni to da Grad potiče aktere da se više uključuju i da općenito potiče klimu participacije u kulturi. Navedeno vrijedi i za Kulturno vijeće i četiri vijeća prema sektorima kulturnih djelatnosti, kao i za upravna vijeća u ustanovama u kulturi koja su iz navedenih razloga uglavnom zatvorena za upliv izvaninstitucionalnih aktera\_ica. U ovakvim postavkama odlučivanja, LGBTIQ zajednica ne može pronaći svoje mjesto bez otvorene inicijative samog Grada.

## 6.2. Proračunska izdvajanja za kulturu

Grad Split je za kulturu u posljednjih pet godina izdvajao prosječno 15.884,132 eura godišnje što čini udio od 10.92% godišnje. U odnosu na druge JLS, gradsko izdvajanje za kulturu je iznad prosjeka u Hrvatskoj s obzirom da gradovi u RH u prosjeku izdvajaju od 6% do 8% ukupnog proračuna (Ministarstvo kulture i medija, 2021). Međutim, valja imati na umu da se radi o ukupnom izdvajanju pa je analizom proračunskih izdvajanja vidljivo kako razlog za iznadprosječna izdvajanja leži ponajviše u visokim izdvajanjima za kapitalna ulaganja i održavanje materijalne kulturne i muzejske baštine, s naglaskom na obnovu, održavanje i kulturno-turističku revalorizaciju stare gradske jezgre. Navedena baština je specifičnost grada u odnosu na druge JLS u Hrvatskoj pa se razlog za ukupna iznadprosječna izdvajanja može opravdati upravo time. Grad Split u tom segmentu pokazuje sličnosti s proračunskim izdvajanjima u drugim obalnim gradovima koji imaju razvijenu kulturnu baštinu i snažna su turistička središta (Dubrovnik, Zadar, Šibenik)<sup>13</sup>. Time je vidljivo da se Split i dalje nalazi u trećoj fazi razvoja kulture u Hrvatskoj u kojoj se kultura značajnim dijelom razvija u kontekstu kulturnog turizma i kulturno-baštinskih projekata (Primorac, 2017).

To pokazuju i izdvajanja za proračunske korisnike – javne ustanove kojima je Grad osnivač – njih trenutno 11<sup>14</sup>. U prosjeku, izdvajanja za proračunske korisnike čine 7.8% ukupnog gradskog proračuna i 71.5% izdvajanja za kulturu. Naglasak na institucionalnu kulturu i financiranje javnih ustanova u kulturi kao primarnih subjekata kulturne politike je uobičajeni obrazac javnog financiranja kulture u Hrvatskoj i nije iznenađujući s obzirom na (financijsku) centraliziranost institucionalne kulture oko jedinica lokalne samouprave. Međutim, takva centraliziranost posredno i neposredno ima jasne posljedice za nezavisni sektor u kulturi, odnosno organizacije i pojedince civilnog društva.

---

<sup>13</sup> Za usporedbu, vidi aktualne strategije razvoja kultura s analizama proračunskih izdvajanja i strateškim prioritetima: [Strategija razvoja kulture Grada Dubrovnika 2015.-2025.](#), [Plan razvoja kulture Grada Zadra 2019.-2026.](#)

<sup>14</sup> U posljednjih pet godina, grad je osnovao dvije nove javne ustanove u kulturi – Hrvatski dom i Muzej domovinskog rata koje su do 2019. i 2020. djelovale kao nezavisne organizacije i financirale se kao gradski tekući projekti „od posebnog statusa“. Do 2019., grad je u proračunskim programima u kulturi uključivao i JU Park šuma „Marjan“ koja je tada prebačena u drugi odsjek izdvajanja društvenih djelatnosti (Šport i rekreacija) pa su ta sredstva i ukupno eliminirana iz ove analize radi objektivnijeg uvida.



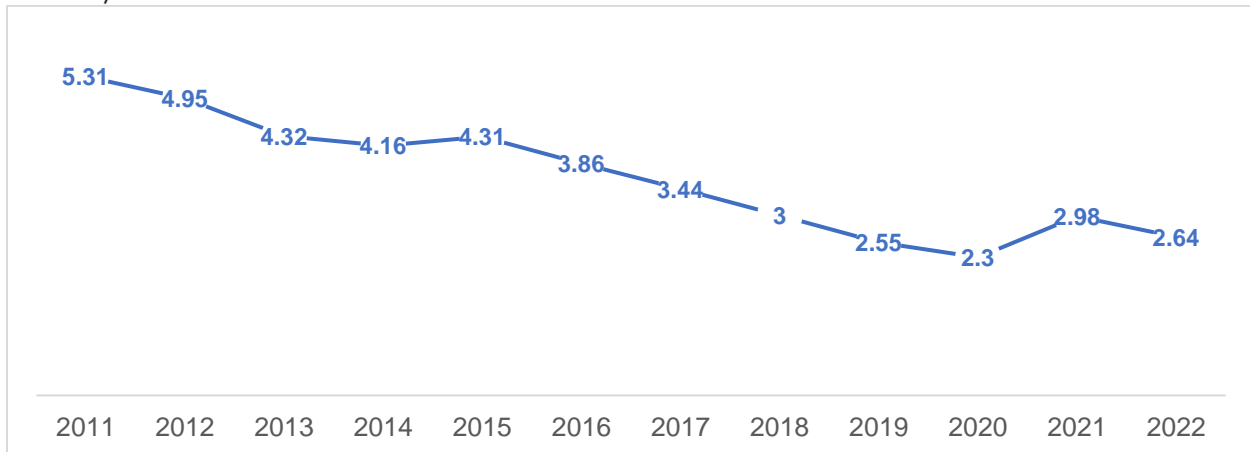
Grafikon 4. Omjer ukupnih izdavanja za kulturu i izdavanja za OCD-ove u kulturi

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Ukupna izdavanja za kulturu	9.626.669	10.453.891	10.293.799	10.945.365	10.468.163	13.568.913
Izdavanja za OCD-ove	511.426	517.928	444.887	455.511	451.527	524.568
	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Ukupna izdavanja za kulturu	13.422.687	16.166.266	19.454.864	17.332.526	16.700.460	18.854.401
Izdavanja za OCD-ove	462.440	486.055	498.007	399.734	498.007	498.007

Tablica 3. Ukupna izdavanja sredstava za sektor kulture i OCD-ove u kulturi u razdoblju od 2011. do 2022.<sup>15</sup>

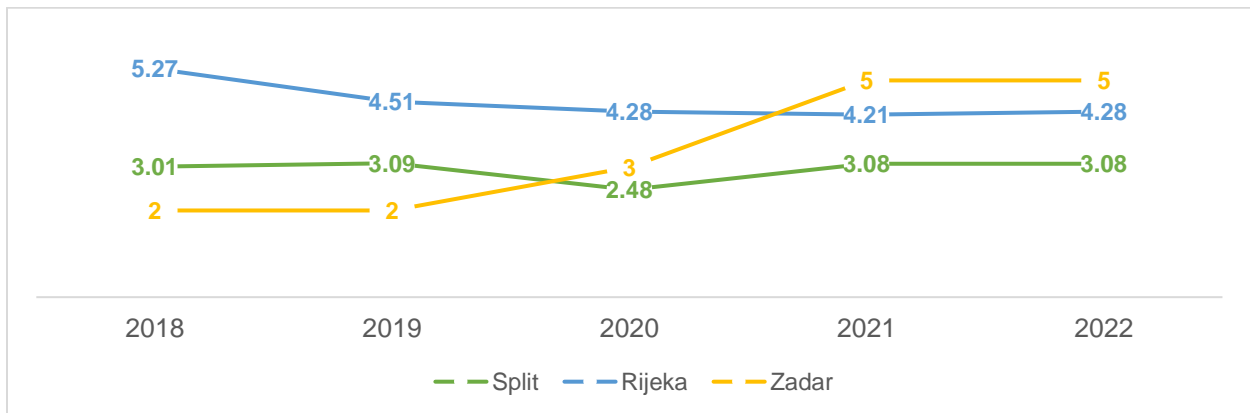
Upravo nezavisna kultura, kako je i pokazala analiza rada udruga okupljenih u platformu LGBT Centar, predstavlja najveći potencijal daljnjeg razvoja zajednice kao i razvoja njene participacije u kulturi grada općenito. Međutim, analiza proračunskih izdavanja pokazuje kako je nezavisna kulturna scena u Splitu, očekivano, među najnižim prioritetima gradske kulturne politike. Na to, ponajprije ukazuje udio financiranja udruga, neprofitnih organizacija i pojedinaca u kulturi s obzirom na ukupna proračunska izdavanja za kulturu. U petogodišnjem prosjeku, Grad Split za nezavisnu kulturnu scenu godišnje izdvaja 2.9% ukupnih sredstava za kulturu. U prosjeku na posljednjih 11 godina, grad je za nezavisnu kulturu izdvajao 3.98% ukupnih sredstava za kulturu. Međutim, iako su ukupna sredstva za kulturu u odnosu na 2011. porasla gotovo dvostruko, sredstva za nezavisnu kulturu ne samo da nisu pratila taj rast nego su još i značajno smanjena – 2011. je za nezavisnu kulturu izdvojeno 5.31% sredstava za kulturu, a 2022. godine – 2.64%.

<sup>15</sup> Prikazana su proračunska izdavanja sukladno godišnjim rebalansima proračuna grada te se isti koriste svugdje u analizi kada se govori o proračunskim izdavanjima. Prikazane brojke su iznosi u eurima, sukladno službenom tečaju konverzije s kunske valute.



Grafikon 5. Udjeli (%) izdvajanja sredstava za nezavisnu kulturu u ukupnim sredstvima za kulturu Grada Splita

Ako Split stavimo u kontekst s druga dva najveća grada u regiji Jadranske Hrvatske (Rijeka i Zadar), onda je vidljivo da među njima u posljednjih pet godina upravo Split najmanje izdvaja za nezavisne aktere u kulturi.



Grafikon 6. Udjeli izdvajanja (%) za nezavisnu kulturu u Splitu, Rijeci i Zadru

Proračunska izdvajanja za kulturu u razdoblju od 2011. do danas pokazuju da Grad u nijednom trenutku nije implementirao veću kulturnu politiku koja bi se pokazala kroz financijski aspekt rada. Naime, ukupna godišnja izdvajanja i fluktuacije jasno prate ukupan iznos proračuna pa fluktuacije odgovaraju fluktuacijama BDP-a odnosno potrošnje koja i stvara godišnji priljev sredstava. Ostale i malobrojne fluktuacije koje se ne mogu opravdati većim priljevom sredstava su najčešće rezultat primitka bespovratnih sredstava za provedbu EU projekata.



Može se zaključiti da se izdvajanja za kulturu, pa tako i nezavisnu, uglavnom odvijaju po načelu raspodjele preostalih sredstava po proračunskim sektorima nakon što se dodijele sredstva prioritetnijim područjima (razvojni projekti i gradska infrastruktura).

Važno je spomenuti i Multimedijalni kulturni centar (MKC) koji se kao javna ustanova u kulturi prema klasifikaciji djelatnosti pri gradu vodi kao ustanova u području filmske i multimedijalne djelatnosti i jedina je takve orijentacije u gradu. Pregledom svih aktera u kulturi grada kao i rada MKC-a, postaje jasno da djelatnost MKC-a kao JU predstavlja jedinu sponu između institucionalne i nezavisne kulture te mogućnost daljnjeg razvoja javno-civilnog partnerstva u kulturi. Kao takav, MKC se nalazi među JU s najslabijim godišnjim izvorima financiranja.

U nezavisnoj kulturi, osim slabih izvora financiranja, pitanje prostora je najveća prekretnica u slobodnom i uspješnom djelovanju. MKC upravlja prostorom Doma mladih koji okuplja udruge, inicijative i pojedince u kulturi kao stalne ili povremene korisnika prostora koji de facto predstavlja jedini cjeloviti prostor nezavisnog djelovanja. Projektom „Gradimo Dom zajedno“<sup>16</sup>, čiji je nositelj Platforma Doma mladih, a MKC jedan od partnera, odrađeni su i infrastrukturni zahvati i zahvati opremanja prostora koji olakšavaju djelatnost korisnika i interdisciplinarno načelo u razvoju kulturne publike.

Iako važan korak prema boljem tretmanu nezavisne scene i razvoju javno-civilnog partnerstva, unaprjeđenje Doma mladih i rada Platforme „Dom mladih“, ni u smislu prostora, a ni u smislu jačanja kapaciteta u društveno-kulturnom radu nisu u trenutnom stadiju dostatne za cjeloviti i održivi razvoj LGBTIQ djelovanja u kulturi. Iako se navedeni razvoj uvjeta nezavisne scene jednim dijelom uspio pretočiti i na LGBTIQ djelovanje, to je gotovo isključivo rezultat *bottom-up* akcija, većinski volonterskog rada i entuzijazma ali ne i konkretnog planski promišljenog uključivanja LGBTIQ djelovanja u kulturnu scenu. Naime, queerANarchive, jedna od udruga okupljenih u Platformu „Dom mladih“, „terminski“ je odnosno povremeni korisnik Doma mladih. Međutim, kao dio LGBT Centra zajedno s QSS i SP, udruga od 2022. ima formalno uspostavljen način korištenja gradskog prostora za djelovanje uz potrebne dodatne radove na opremanju prostora.

Osim toga, potrebno se osvrnuti i na redovite proračunske korisnike koji se ne vode ni kao ustanove kojima je grad (su)osnivač ni kao udruge i druge neprofitne organizacije ali se redovno bilježe pod izdvajanja sredstava za kulturu. Radi se o neslužbeno prepoznatim projektima ili udrugama od tzv. „posebnog statusa“ za Grad, no ta pozicija nije jasno argumentirana u javnosti (ili barem nije dostupna). Većina gradova u proračunima za kulturu ima slične varijante financiranja važnih događanja ili organizacija koji su „između klasifikacija“ što u suštini i nije posebno problematično ukoliko je takvo što jasno argumentirano prema ostatku sektora koji se financira iz javnih sredstava. Za Split su tu uglavnom projekti Splitskog ljeta i Marulićevih dana, ali i rad udruga Hrvatski dom i Muzej domovinskog rada prije nego su osnovane kao javne

---

<sup>16</sup> Više informacija o financijskom i sadržajnom obuhvatu projekta na <https://dom-mladih.org/gradimo-dom-zajedno/>

ustanove u kulture. Ovdje se postavlja pitanje o samim kriterijima definiranja posebnog statusa i mogu li i drugi akteri nezavisne kulturne scene sudjelovati u razvijanju tih kriterija pa i sami dobiti status aktera koji predstavlja posebnu važnost za Grad.

Prostor djelovanja LGBTIQ kulturno-umjetničkog djelovanja je u Splitu sužen iz dva razloga. Prvi, nastavlja se na nepovoljan položaj i tretman Grada nezavisne kulture, a istovremeno ne prolazi uporište u nacionalnoj kulturnoj politici da se izdvoji kao pitanje kulturnog djelovanje specifične ranjive društvene skupine. Drugo, princip centralizacije odlučivanja o kulturnim politikama s nacionalne razine je principom strukturalne centralizacije (Vidović, Žuvela i Mišković, 2018) prebačen na lokalnu razinu i to na način da nezavisna kulturna scena gotovo i da nema prostora sudjelovati u odlučivanju, dok je rad gradskih tijela, posebno Kulturnog vijeća, nedovoljno transparentan i uključiv za promjene ovih manjkavosti. OCD se stoga i na lokalnoj razini nalaze u tzv. “mekom liberalizmu” (Stubbs, 2019) u kojem imaju nominalnu institucionalnu potporu ali su usmjereni na traženje sredstava iz drugih izvora pa njihov rad karakterizira značajna individualna i organizacijska neizvjesnost (Primorac, 2021).

## 7. Socijalne politike

Unatoč institucionalno razvijenoj mreži centara za socijalnu skrb i njihovih podružnica, socijalne politike u Hrvatskoj su i kao sustav donošenja odluka i kao prakse visoko centralizirane pa se na lokalnoj razini pretežno odvija tek provedba nacionalno zadanih smjernica. U lokalnim područjima, centri funkcioniraju kao servisne točke za one populacije koje su zakonskim i podzakonskim aktima utvrđene kao korisnici socijalne skrbi i bez značajnog prostora za prilagodbu rada specifičnim društvenim i kulturnim okruženjima u kojima djeluju.

Kod analize socijalnih politika, treba imati na umu distinkciju između pasivnih i aktivnih socijalnih politika (Hemerijck, 2013). Pasivne politike se pretežno odnose na dodjeljivanje potpora pojedincima koji se već nalaze u društveno ranjivim skupinama i često su već uspostavljeni kao korisnici socijalne skrbi. Ideja pasivnih politika je zaustaviti daljnje pad prema siromaštvu i pružiti zaštitu za prijelazne periode dok se oni korisnici koji to mogu ne vrte ili stabiliziraju na tržištu rada. Najčešće to ipak nije slučaj, pa većina korisnika ostaje u zatvorenom krugu usluga socijalne skrbi i povremenih naknada. S druge strane, aktivne politike nastoje spriječiti sve oblike ranjivosti koje bi mogle postati sustavan teret javnog opterećenja i obično se odnose na programe prevencije, edukacija i jačanja zajednice. To ne podrazumijeva zaključak kako su pasivne politike intrinzično "lošije" politike ali omjer pasivnih i aktivnih na nekoj upravnoj i organizacijskoj jedinici u korist aktivnih signalizira planski pristup socijalnim politikama kojeg se nastoji prilagoditi stvarnim potrebama društveno ranjivih skupina.

Unutar gradskog proračuna, socijalne politike se protežu kroz više linije izdvajanja sredstava i putem više upravnih tijela pri gradu:

Upravno tijelo	Pasivne politike	Aktivne politike
Ured Grada	Nacionalne i vjerske manjine	Civilno društvo i mladi, projekt Centra za mlade
Odsjek za suradnju s braniteljima i braniteljskim udrugama pri Upravnom odjelu za društvene djelatnosti	Pokloni djeci hrvatskih branitelja, jednokratne novčane naknade, stambeno zbrinjavanje branitelja, pomoć u liječenju i rehabilitaciji, pravo na povlaštenu parking	financiranje braniteljskih udruga i udruge stradalnika Domovinskog rata
Odsjek za socijalnu skrb, i zdravstvenu zaštitu i demografiju	Suradnja s Crvenim križem, prijevoz osoba s invaliditetom i sanitetski prijevoz nemoćnih, naknade korisnicima osobne	Suzbijanje i prevencija akutnih bolesti, kroničnih bolesti i ovisnosti, financiranje palijativne skrbi i mobilnih

	invalidnine CZSS-a, prehrana za socijalno ugrožene građane, jednokratne novčane potpore, zaštita beskućnika	timova, potpore za zapošljavanje osoba s invaliditetom, financiranje udruga, stipendije osoba s invaliditetom
Odsjek za demografsku potporu i međugeneracijsku solidarnost	Sprečavanje i suzbijanje nasilja, savjetovanje za žrtve obiteljskog nasilja i pojedince, naknade novorođenoj djeci, sufinanciranje pohađanja dječjih vrtića za djecu iz ranjivih skupina i/ili s roditeljima iz ranjivih skupina, osiguravanje prehrane djeci iz ugroženih skupina u osnovnim školama, zaštita starijih osoba, projekt "Četiri palme"	Unapređenje zdravlja djece i mladih, dnevni boravak za starije, projekti za osobe starije životne dobi

Tablica 4. Podjela gradskih tijela i pripadajućih pasivnih i aktivnih socijalnih politika

Iako je posve jasno kako je LGBTIQ zajednica u Hrvatskoj višestruko socijalno isključena i da život LGBTIQ osoba podrazumijeva iskustva višestrukih nejednakosti zbog rodnog i/ili seksualnog identiteta (Vučković-Juroš, 2015), institucionalizacija politika usmjerenih na smanjenje ove isključenosti je uglavnom izostala<sup>17</sup>. Sitniji pomaci se mogu uočiti tek na nacionalnoj razini u onim domenama u kojima se socijalne i zdravstvene pa i obrazovne politike ukrštavaju. Na lokalnim razinama, socijalne politike su velikim dijelom zadržale svoj karakter tzv. „pasivne države“ (Bežovan, 2005) koja vrlo usko definira ranjive skupine i uglavnom djeluje prema ublažavanju društvenih nejednakosti bez njihove sustavne prevencije. U takvom kontekstu, LGBTIQ zajednica ne samo da nema status potencijalnog formalnog aktera u lokalnim socijalnim politikama, pa tako ni u Splitu, već je potpuno izbrisana iz postojećeg sustava.

<sup>17</sup> Radi se o problemu koji je prisutan i u mnogim drugim zemljama, bez obzira na visoki stupanj pravne prepoznatljivosti LGBTIQ osoba i njihovih prava pa iako su LGBTIQ osobe javnopolitički subjekti u širem smislu, u domeni socijalnih politika postoje kao izbrisani subjekti (Gregory i Matthews, 2022).

## 7.1. Proračunska izdvajanja u socijalnim politikama

Grad Split nije osnivač nijedne ustanove koja djeluje u području socijalne i/ili zdravstvene skrbi<sup>18</sup>. Temeljne institucije koje u tom području djeluju su Centar za socijalnu skrb (CZSS) i Nastavni zavod za javno-zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije (NZJZDŽ)<sup>19</sup> kojima je osnivač županija, a koje se financiraju iz županijskog i izravno iz državnog proračuna te iz sredstava zdravstvenog osiguranja. Gradsko djelovanje u području socijalne i zdravstvene skrbi ima karakter izravnih potpora koje funkcioniraju kao pomoći posebno ekonomski ranjivim skupinama građana i de facto funkcioniraju kao kompenzacija za nedostatnu financijsku pomoć koju pruža CZSS. Grad daje izravne potpore građanima u vidu naknade troškova za stanovanje, osigurava prehranu beskućnika u pučkim kuhinjama, pomaže osobe s invaliditetom i daje naknade njegovateljima te financijsku podršku djelatnosti palijativne skrbi. U vidu zdravstvene politike, najčešće se radi o aktivnostima koje su usmjerene na prevenciju ovisnosti kod mladih i tretman postojećih ovisnika.

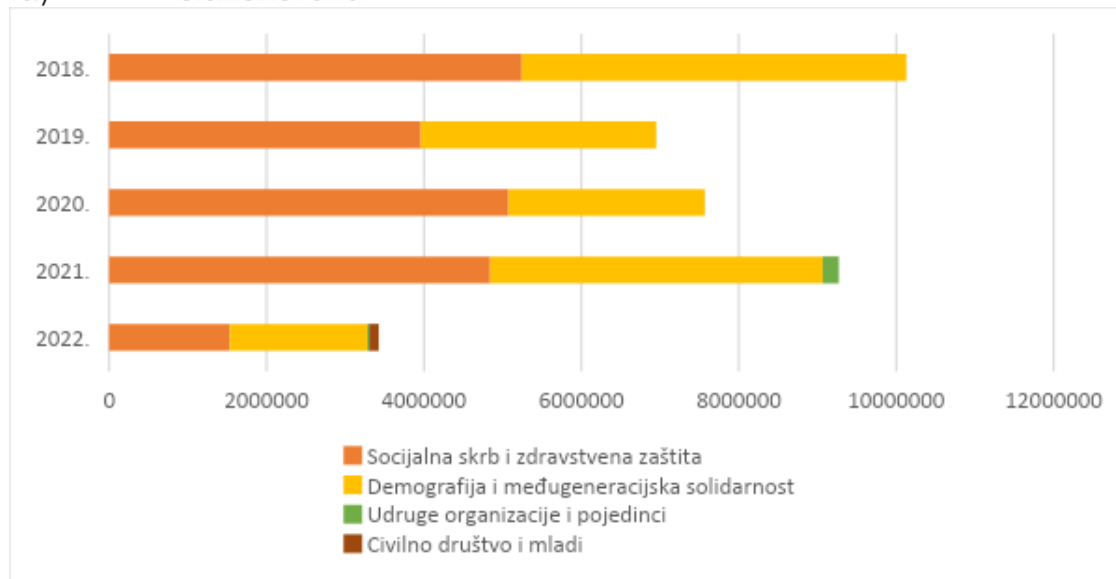
Tek od 2021., grad u sklopu godišnjeg financiranja djelatnosti Odsjeka za socijalnu skrb i zdravstvenu zaštitu, otvara konkretan prostor za udruge u području socijalne i zdravstvene skrbi. Od tada raspisuje godišnji natječaj za udruge, organizacije i pojedince koji mogu prijaviti svoje programe u područjima: 1) socijalna skrb i zdravstvena zaštita djece i mladih 2) socijalna skrb i zdravstvena zaštita pojedinca i obitelji 3) socijalna skrb i zdravstvena zaštita osoba starije životne dobi 4) promicanje zdravlja i sprečavanja bolesti.

Osim tehničkih i pravnih kriterija, grad u sklopu ovog natječaja ne propisuje konkretnije kriterije koji bi bili odraz strateškog pristupa socijalnim nejednakostima i preventivnog javnog djelovanja. U sklopu ovog natječaja, grad (su)financira već etablirane udruge i to najčešće u području roditeljstva, razvoja djece i mladih s zdravstvenim i drugim poteškoćama, volontiranja, brige za starije, žrtve nasilja i dr. Kao što je vidljivo iz donjeg grafičkog prikaza, radi se o oskudnim sredstvima koja najčešće funkcioniraju kao dodatni izvor sredstava za udruge koje prema djelatnosti odražavaju fokus institucionalne socijalne skrbi. S obzirom na vrlo uzak prostor za djelovanje aktera civilnog društva u području socijalne skrbi, teško je očekivati inovativnije prakse i prakse usmjerene na ranjive društvene skupine koje ni institucionalno nisu formalno prepoznate.

---

<sup>18</sup> Od etabliranih organizacija može se izdvojiti jedino gradska suradnja s Crvenim križem koji ima poseban status na nacionalnoj razini reguliran Zakonom o Hrvatskom Crvenom križu (NN 71/2010) i kojem grad godišnje dodjeljuje između 160.000 i 320.000 eura.

<sup>19</sup> Vidi 9. poglavlje za detaljniju analizu rada obje institucije u kontekstu posebno ranjivih skupina unutar LGBTIQ zajednice.



	2022.	2021.	2020.	2019.	2018.
<b>Socijalna skrb i zdravstvena zaštita</b>	1.533.171	4.840.637	5.074.768	3.961.620	5.243.665
<b>Demografija i međugeneracijska solidarnost</b>	1.746.883	4.226.029	2.493.493	2.989.270	4.885.304
<b>Udruge organizacije i pojedinci</b>	27.289,5	203.851,3			
<b>Civilno društvo i mladi</b>	118.824,7				

Tablica 5. Godišnja izdvajanja za provedbu socijalnih politika

Uz Odsjek za socijalnu skrb i zdravstvenu zaštitu, prema aktualnoj upravnoj podjeli, u gradu djeluje i Odsjek za demografiju i udruge civilnog društva<sup>20</sup> (do 2021. se vodi kao Odsjek za demografsku potporu i međugeneracijsku solidarnost). Unutar djelatnosti koje se financiraju iz sredstava ovog odsjeka, nalaze se potpore djeci, učenicima i studentima iz ugroženih skupina, opće unaprjeđenja zdravlja djece i mladih te potpore i programi skrbi za osobe starije dobi. Ova dva odsjeka predstavljaju cjelinu izravno definiranih socijalnih politika i njihove provedbe u

<sup>20</sup> Ovdje treba napomenuti kako se upravno-administrativno shvaćanje pojma „civilnog društva“ često razlikuje od shvaćanja pojma u diskursu društvenih znanosti i javnih politika. Dok se u potonjem, u najširem smislu, pod civilnim društvom podrazumijevaju aktivni građani kao pojedinci ili okupljeni u formalne i neformalne inicijative s ciljem sudjelovanja u javnom životu, u upravno-administrativnom smislu definicija ili nije jasna ili se pak radi o korištenju termina iz potrebe za kategorizacijom onog dijela izvaninstitucionalnih aktera koji se ne mogu podvesti pod postojeću klasifikaciju. Takav je slučaj i kod klasifikacije kojom se koristi Grad Split.

Gradu Splitu, a njihov prosječni udio u ukupnom gradskom proračunu u posljednjem petogodišnjem razdoblju čini 5.13%.

Iako iz javno dostupnih podataka (proračuni, akti i odluke) nije jasno koje se točno aktivnosti financiraju pod stavkom „Civilno društvo i mladi“, ta su sredstva tek 2022. posebno označena na ovaj način. Ako ih u 2022. pribrojimo sredstvima za udruge u području socijalne skrbi i zdravstvene zaštite, moguće je utvrditi kako je u 2022. ukupno za civilno društvo izdvojeno 146.114,2 eura što čini 4.3% ukupnog izdvajanja za provedbu socijalnih politika. Iako nešto više od prosječnog izdvajanja za kulturne djelatnosti (2.9%) i iako se radi o aktivnostima koje su tek 2022. organizirano započete, akteri civilnog društva u socijalnim politikama dijele mjesto posljednjeg gradskog prioriteta zajedno s nezavisnim kulturnim akterima.

Gradski projekti financirani sredstvima iz Europskog socijalnog fonda (ESF) prate Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. i uglavnom se fokusiraju na tri područja 1) demografski aspekti (rani i predškolski odgoj i osnovnoškolsko obrazovanje) 2) jačanje zapošljivosti i razvoj infrastrukture za obitelji s djecom 3) pomoć osobama starije dobi. Ostvareni i aktualni projektu na području grada iz ovih područja ukazuju na tri zaključka:

- 1) Socijalne politike grada su gotovo isključivo usmjerene na institucionalne korisnike
- 2) Demografsko usmjerenje, usmjerenje na obitelji i tržište rada je u suštini tradicionalni heteronormativni okvir javnih politika
- 3) Ranjive skupine nisu promišljeno definirane već odraz ustaljenih definicija nacionalnog sustava socijalne skrbi unatoč formalnoj upravno-pravnoj slobodi Grada za proširenje shvaćanja i tretiranja društvene ranjivosti

Iako je ESF sredstvima u određenoj mjeri osiguran prostor za kvalitetnu nadopunu sustava socijalne skrbi, projektno provođenje aktivnosti je financijski-administrativno zahtjevno za brojne udruge ukoliko jedinica lokalne samouprave ili ustanova nisu partneri na projektu. Posebno iz razloga što sustav financiranja kroz ESF izvor podrazumijeva, ovisno o projektu, određenu tekuću financijsku sposobnost jer se projektni troškovi nadoknađuju po provedbi aktivnosti, a sama kontrola provedbe programa pokazuje značajne poteškoće za rad udruga koja sredstva i koriste (GONG, 2021).

Za razliku od kulturnog sektora u kojem gradovi obavljaju značajnu financijsku ulogu, u sektoru socijalne skrbi i zdravlja, lokalna razina upravljanja ima manju ulogu ali ne i zanemarivu. Snažniji fokus gradskih javnih politika na LGBTIQ zajednicu i stvaranje javno-civilnog partnerstva je unutar proračunskih izdvajanja moguće i potrebno, ali traži promjenu shvaćanja LGBTIQ zajednice kao partikularne i malobrojne društvene skupine u skupinu koja je prema višestrukim parametrima ranjiva populacija i ulazi u lokalno poimanje društvene pravde i jednakosti.

LGBT Centar Split ne može djelovati kao potpuna kompenzacija za manjak socijalnih politika usmjerenih na LGBTIQ zajednicu. Takav oblik djelovanja bi zahtijevao ljudske kapacitete i troškove koje udruge Centra ne mogu ostvariti. Uloga LGBT Centra u socijalnim politikama je prvenstveno suradnička. Naime, potrebno je imati na umu kako treba raditi na osjetljivosti



sustava socijalne skrbi za potrebe LGBTIQ zajednice, a posebno rada CZSS. Iako iskustva aktera u civilnom i institucionalnom sektoru govore kako LGBTIQ korisnici sustava socijalne skrbi postaju socijalno ugroženi po drugim dimenzijama društvene nejednakosti, treba imati na umu U ojačanom kapacitetu, LGBT Centar može ostvariti suradnju sa CZSS kako bi utjecao na osjetljivost djelatnika za LGBTIQ korisnike i detektirao ih te pružio komplementarnu podršku.

## 7.2. Politike prema mladima

Unatoč negativnim demografskim trendovima i sve slabijim mogućnostima za osobni i profesionalni razvoj, gradovi u Hrvatskoj rijetko imaju cjelovito osmišljene politike prema mladima, a i Nacionalni program za mlade je tek u izradi. Politike prema mladima su najčešće rascjepkane pa se tako i Splitu prepoznaju uobičajene mjere prema mladima koje se više mogu shvatiti kako socijalnu osjetljivost proračunskih izdvajanja na lokalnoj razini bez sustavnijeg promišljanja efekta tih istih izdvajanja i otvaranja prostora za druge potrebe. Osim natječaja za financiranje aktivnosti udruga mladih, Grad Split politiku prema mladima u najvećoj mjeri vodi godišnjim potporama i stipendijama za učenike i studente slabijeg socioekonomskog statusa što čini redovne proračunske stavke Upravnog odjela za društvene djelatnosti odnosno Odsjeka za demografiju i međugeneracijsku solidarnost.

U 2023., Grad Split se pridružio Zagrebu i Rijeci izradom svojeg programa za mlade. Program je izradio Savjet za mlade uz suradnju s relevantnim udrugama te mu je prethodilo istraživanje o potrebama mladih u Splitu. Istraživanje je pokazalo kako Split uglavnom ne zadovoljava potrebe mladih te je istaknuto kako mladi nemaju osjećaj da ih se potiče na angažman u zajednici niti im se omogućuje da sudjeluju u donošenju važnih javnih odluka (Savjet mladih, 2022). Ni istraživanje ni izglasani Program za mlade ne navodi LGBTIQ zajednicu u Splitu kao relevantnu društvenu skupinu u kojoj su mladi posebno ranjiva podskupina. S druge strane, riječki program za mlade (Grad Rijeka, 2022) to radi višestruko i prepoznaje važnost potreba LGBTIQ mladih<sup>21</sup> kroz više područja javnog života, a posebno prepoznaje potrebu za boljom zaštitom mentalnog zdravlja.

Međutim, splitski program za mlade donosi nekoliko relevantnih mjera u čiju se provedbu mogu uključiti i akteri LGBTIQ zajednice. U području civilnog društva mladih kao i kulture mladih, planirano je dodatno definiranje kriterija po kojima se financiraju aktivnosti udruga mladih i kulturnih aktivnosti mladih te dodjeljuju prostori za korištenje. Programom je isplanirana i suradnja s Nastavnim zavodom za javno zdravstvo s ciljem povećanja vidljivosti usluga Službe za mentalno zdravlje i savjetovališta te je općenito uspostavljen cilj bolje komunikacije Savjeta mladih i grupa mladih u gradu s ciljem usmjeravanja potreba prema Gradu i gradskom vijeću. Ovdje valja napomenuti i mjeru uspostavljanja kriterija za izbor udruga u posebnom statusu u

---

<sup>21</sup> U izradi riječkog programa za mlade, lokalne udruge koje zastupaju interese LGBTIQ zajednice su bile uključene i u samu izradu plana.

odnosu na gradsko financiranje. Prema programu, navedene mjere će se provoditi kontinuirano do 2025. godine što otvara prostor za naknadno uključivanje LGBTIQ zajednice u provedbu programa. U budućnosti, razumijevanje potreba LGBTIQ mladih kroz opće politike grada prema mladima ne bi trebalo tražiti dodatno zagovaračko djelovanje LGBTIQ udruga već postati integrirani dio politika koji se osmišljava u partnerstvu s LGBTIQ civilnim društvom, odnosno udrugama LGBT Centra Split.

Osim što LGBTIQ mlade osobe u pravilu imaju narušene mogućnosti pristupa i razvoja u području tržišta rada i ostvarenje stabilne socijalne podrške u svojim sredinama, njihove potrebe se često preklapaju s pravima koje mogu ostvariti unutar zdravstvenog sustava. To se posebno odnosi na pitanje mentalnog zdravlja koje se obrađuje u idućem poglavlju u kontekstu zdravstvenih politika.

#### Temeljni zaključci:

- Socijalne politike Grada Splita nisu sustavno osmišljene i uglavnom djeluju kao nadopuna državnog sustava socijalne skrbi. U takvom kontekstu, LGBTIQ zajednica ni civilno društvo nisu vidljivi kao relevantni akteri unatoč utemeljenim potrebama da budu formalno prepoznati.
- Civilno društvo u socijalnim politikama je financijski podržano u većoj mjeri od civilnog društva u kulturnim politikama, ali kao i udruge u nezavisnom kulturnom sektoru, i ove udruge su među najslabije podržanima od strane Grada.
- Politike prema mladima postaju jedini aspekt socijalnih politika Grada koji je temeljitije promišljen i dugotrajno osmišljen kroz mjere djelovanja, ali ni one ne uključuju LGBTIQ mlade. Potrebno ih je barem retroaktivno uključiti kroz relevantne mjere Programa za mlade 2022.-2025., a u budućnosti potrebe LGBTIQ mladih trebaju biti unaprijed integrirane u politike prema mladima uz suradnju s LGBTIQ civilnim akterima.
- ESF projektima su gradske politike nadopunjene ali su pretežno usmjerene na demografske i obiteljske mjere koje su u suštini oblikovane više prema izjednačavanju potreba pojedinca s većom dostupnošću na tržištu rada nego prema općenitoj dobrobiti i pojedinca i zajednice.
- ESF+ projekti u budućnosti mogu biti mjesto suradnje Grada, civilnog društva i LGBT Centra Split ali potrebno je voditi računa o tehničkim nedostatcima ESF+ upravnog i financijskog procesa u kojem udruge trebaju dodatnu institucionalnu pomoć, posebno u vidu potrebe za tekućim sredstvima koji su preduvjet za uključivanje u ESF+ akcije.
- Iako se ne može utvrditi zastupljenost LGBTIQ korisnika socijalne skrbi niti se može tvrditi da su u sustav socijalne skrbi ušli po temelju diskriminacije i nejednakosti zbog seksualnosti i/ili identiteta, treba imati na umu interseksionalnost društvenih nejednakosti i raditi na osjetljivosti sustava prema potrebama LGBTIQ korisnika.

- Za očekivati je da će se i na lokalnim razinama sustav socijalnih politika sve manje izjednačavati sa sustavom socijalne skrbi i da će uloga civilnog društva postepeno jačati. Posebno u slučaju da se državna tendencija deinstitutionalizacije socijalnih usluga u većoj mjeri preslika i na lokalne razine. U jednom i drugom slučaju potrebno je raditi na podizanju svijesti o LGBTIQ zajednici kao društvenoj skupini čije je potrebe svakako čine ciljanim korisnicima socijalnih politika.

## 8. Zdravstvene politike i zdravlje LGBTIQ zajednice u Splitu

LGBTIQ osobe su u Hrvatskoj ranjiva skupina u posebnom zdravstvenom riziku i riziku od zdravstvene nejednakosti s obzirom na druge grupe korisnika zdravstvenog sustava (Tutić Grokša, 2021). Razlikujemo dva posebno prepoznata problematična područja zdravlja LGBTIQ osoba: mentalno i seksualno zdravlje. U ovom dijelu se posvećujemo analizi zdravstvenih politika u kontekstu potreba za zaštitom mentalnog zdravlja, u idućem aktivnim politikama zaštite seksualnog zdravlja.

Izvori poteškoća u očuvanju mentalnog zdravlja LGBTIQ osoba su dominantno društvenog i kulturnog karaktera, a njihovo ukupno negativno djelovanje na zdravlje pojedinca se često opisuje kao „manjinski stres“ (Kamenov i dr., 2015). Naime, svi pojedinci periodično ili povremeno prolaze kroz neki oblik socijalnog stresa u kojem prepoznaju da se ne mogu uspješno nositi sa zahtjevima okoline. Međutim, za manjine u društvu, pa tako i seksualne i rodne manjine, socijalni stres često postaje kroničan jer ga predrasude, diskriminacija i nedostatak socijalne podrške kontinuirano proizvode. U Hrvatskoj, čak je 80.2% lezbijki, 77.7% gay muškaraca i 65.3% biseksualnih osoba doživjelo neki oblik nasilja ili diskriminacije na temelju seksualne orijentacije/ili rodnog identiteta i izražavanja (Kamenov i dr., 2016).

Uz diskriminaciju i nasilje, internalizirana homofobija i nedostatak podrške obitelji i bliže okoline, također su snažni prediktori poteškoća u mentalnom zdravlju, ponajviše depresije i anksioznosti (Matošević, 2017 prema Tutić Grokša, 2021). LGBTIQ populacija je u Hrvatskoj posebno ranjiva u dobnoj skupini djece i mladih u školskoj i studentskoj dobi koja unutar obrazovanja učestalo doživljaju različite oblike nasilja i diskriminacije pri čemu im često izostaje adekvatna institucionalna i obiteljska podrška (Parunov i Barada, 2021). Diskriminacija i oblici nasilja na radnom mjestu su također česti okidači narušenog mentalnog zdravlja. U Hrvatskoj je, prema posljednjem dostupnom istraživanju, čak 75% LGBTIQ osoba doživjelo neki oblik diskriminacije na radnom mjestu, a samo 11% ih je taj slučaj i prijavilo nadležnim osobama (Juretić i Jakovčić, 2017) što ukazuje na iznimno nisku socijalnu i profesionalnu podršku te povjerenje u radnoj svakodnevnicu seksualnih i/ili rodnih manjina.

Važno je naglasiti kako čak i u slučajevima kada LGBTIQ osobe prepoznaju vlastita stanja kao poteškoće u mentalnom zdravlju te potraže stručnu pomoć, nailaze na nedostatak razumijevanja od strane stručnog kadra pa čak i otvorenu diskriminaciju, posebno u psihijatrijskom tretmanu (Romanelli i Hudson, 2017). Navedeno nije samo rezultat općenito visoko prisutne diskriminacije u zadanom društvu, već i nedostatka društveno-kulturnih kompetencija liječnika i drugih stručnjaka kojima nedostaju znanja o specifičnostima LGBTIQ potreba i iskustava kako bi im pružili adekvatnu pomoć (Čebren i Huber, 2020).

O diskriminaciji i stanju mentalnog zdravlja LGBTIQ osoba u manjim i lokalnim sredinama u Hrvatskoj nije poznato puno jer se takva istraživanja ne provode. Međutim, moguće je izdvojiti istraživanje Queer Sport Split na manjem i prigodnom uzorku. Istraživanje je pokazalo da je 56% doživjelo neki oblik diskriminacije i/ili nasilja (njih 40% više od jednog iskustva), od čega su najčešći govor mržnje (87%), psiho-emocionalno nasilje (57%), fizičko i seksualno nasilje (39%). Posebno je zabrinjavajuće što 64% njih nikada nije zatražilo psiho-emocionalnu podršku pri čemu kao razloge najčešće navode strah od prisilnog autanja (25%), manjak povjerenja u druge (25%), sram, manjak znanja o tome gdje potražiti pomoć i financijske razloge (17%).

Unatoč ovim istraživačkim nalazima, mentalno zdravlje LGBTIQ zajednice ne nalazi mjestu u hrvatskom okviru javnih politika. Iako se Zakonom o zdravstvenoj zaštiti (NN 156/22) ranjive skupine prepoznaju kao posebne grupe u zdravstvenoj zaštiti, razvijanje zdravstvenog sustava u skladu s njihovim specifičnim potrebama najčešće izostaje. Osim kada se govori o OSI, sustav zdravstva se aktivno okreće ranjivim skupinama najčešće u kontekstu vrlo usko i tradicionalno definiranih potreba javnog zdravstva pa se radi o ženama u kontekstu reproduktivnog zdravlja (znatno manje muškarcima), djeci školske dobi i zdravlju branitelja. Razvijanje zdravstvenog pristupa prema potrebama društvenih manjina i razumijevanje kako pripadnici ovih manjina upravo zbog marginaliziranosti u društvu češće imaju zdravstvene poteškoće i teže ostvaruju pristup zdravstvenoj zaštiti, uglavnom izostaje.

Navedeno upućuje na potrebu za razvijanjem društveno-kulturnih kompetencija aktera u zdravstvu što po pitanju LGBTIQ zajednice, u velikoj mjeri izostaje – ni sustav obrazovanja kadra u zdravstvu nije zainteresiran za učenje i uključivanje LGBTIQ iskustava u svoj rad (Jurčić i Dota, 2022). Stoga nije začuđujuće da ni aktualni Nacionalni plan razvoja zdravstva za razdoblje od 2021. do 2027. godine ni na jednom mjestu ne prepoznaje LGBTIQ osobe kao posebno ranjive kada se radi o zdravstvenoj zaštiti već se, uobičajeno, zadržava na općem mjestu strateških prioriteta u svrhu „unaprjeđenja zdravlja ranjivih skupina“ (Ministarstvo zdravstva, 2021: 43) bez specifičnih kategorija tih istih skupina.

Međutim, važno je naglasiti kako se u aktualnom Strateškom okviru razvoja mentalnog zdravlja do 2030. kojeg je izradilo Ministarstvo zdravstva, LGBTIQ zajednica po prvi put u nacionalnom strateškom aktu pojavljuje kao jasno naglašena zdravstveno ranjiva skupina i to ne u kontekstu HIV-a i drugih spolnih bolesti (2022:31):

“U svakom društvu postoji određena manjina pojedinaca koji se razlikuju od dominantne društvene skupine prema određenim značajkama i vrijednostima i koja može biti izložena društvenom pritisku s negativnim učincima na mentalno zdravlje, a u tu

skupinu pripadaju LGBT osobe, osobe manjinskih narodnosti u Republici Hrvatskoj te osobe lišene slobode u zatvorskom sustavu.”<sup>22</sup>

Strategija i jasno naglašava mjeru koja se odnosi na LGBTIQ osobe<sup>23</sup> i kojom se aktere u mreži zdravstvene zaštite usmjerava na „razvijanje programa osnaživanja i unaprjeđenja mentalnog zdravlja pripadnika manjinskih skupina (LGBTQ+ i ostalih manjinskih skupina)“ (Ministarstvo zdravstva, 2022: 33)<sup>24</sup>. Među 26 mjera koje se odnose na posebno ranjive skupine, moguće je izdvojiti još 6 koje se posredno odnose i na unaprjeđenje zdravlja LGBTIQ osoba:

- Mjera 1** Unaprijediti informiranost svih socijalnih partnera o važnosti očuvanja i unaprjeđenja mentalnog zdravlja ranjivih skupina
- Mjera 2** Podizati svijesti građana o čimbenicima ranjivosti i potrebama ranjivih skupina, s naglaskom na uključivanje tih sadržaja u odgojno-obrazovne programe
- Mjera 3** Razvijati programa psihoedukacije i osnaživanja za osobe koje skrbe za pripadnike ranjivih skupina
- Mjera 4** Poticati istraživanja s ciljem identifikacije ranjivih skupina, te provjere učinkovitosti intervencija i tretmana kojima je cilj zaštita mentalnog zdravlja ranjivih skupina
- Mjera 8** Provoditi akcijska istraživanja i aktivnosti usmjerene na borbu protiv diskriminacije i stigme ranjivih skupina
- Mjera 9** Poticati razvijanje studijskih programa s ciljem razvoja kompetencija usmjerenih ka očuvanju i unaprjeđenju mentalnog zdravlja ranjivih skupina
- Mjera 25** Razvijati programe osnaživanja i unaprjeđenja mentalnog zdravlja pripadnika manjinskih skupina (LGBTQ+ i ostalih manjinskih skupina)

Navedene mjere mogu imati značajne implikacije za rad aktera u mreži zdravstvene zaštite, ali i posebno za zagovaračko djelovanje udruga civilnog društva s kojima navedeni akteri po pitanju unaprjeđenja mentalnog zdravlja LGBTIQ osoba mogu ulaziti u nove oblike partnerstva. S obzirom da mjere nisu određene ni institucijski ni prostorno, njihov potencijal je značajan i za lokalnu razinu pa tako i za relaciju LGBT Centra te institucionalnih aktera.

<sup>22</sup> Priloženi citat ilustrira potencijalnu promjenu pozicioniranja mentalnog zdravlja LGBTIQ zajednice u Hrvatskoj ali istovremeno i ukazuje na općenito loš položaj zajednice – u hijerarhizaciji “poželjnih i nepoželjnih ranjivosti”, zajednice se ovdje umjesto uobičajene kategorizacije zajedno s ovisnicima i skupinama tzv. rizičnog spolnog ponašanja sada smješta među nacionalne manjine i osobe u zatvorskom sustavu.

<sup>23</sup> Mjera 25 u prioritetnom području „Očuvanje i unaprjeđenje mentalnog zdravlja u dobno specifičnim i ranjivim skupinama“.

<sup>24</sup> Nažalost, kao i značajan broj nacionalnih strategija i ova propušta kod društvenih grupa u posebnom društvenom i zdravstvenom riziku izravno odrediti institucionalne aktere strateške mjere. Time je prostor za osiguravanje bolje zdravstvene zaštite LGBTIQ zajednice bitno smanjen.



Aktualni Provedbeni program Grada Splita za razdoblje od 2022. do 2025. ne oslanja se eksplicitno na ovaj nacionalni okvir pa preuzima tek opće smjernice za razvoj zdravstvene zaštite i to kroz postavljanje Prioriteta “Održivog društva”. Mjere vezane uz ove smjernice pokazuju da se zapravo radi o nastavku već uspostavljenog sufinanciranja mobilnih timova hitne medicinske pomoći te kroz suradnju s vanjskim dionicima u preventivnim aktivnostima koje nisu detaljnije razrađene.

## 8.1. Relevantne razine zdravlja za LGBT populaciju u Splitu

Uz liječnike opće prakse, bolnički sustav i tržišnu ponudu zdravstvenih usluga, potencijalno relevantne organizacije za zdravlje LGBTIQ zajednice u Splitu čini Nastavni zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije, Medicinski fakultet Sveučilišta u Splitu te udruge i organizacije civilnog društva s aktivnostima u području unaprjeđenja i zaštite zdravlja ranjivih društvenih skupina.

Javne ustanove	
<b>Nastavni zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije</b>	Javna ustanova primarne zdravstvene zaštite i Zakonom o zdravstvenoj zaštiti zadužena za pružanje skrbi i vođenje evidencije potreba ranjivih skupina. Osim reproduktivnog zdravlja žena, zdravlja branitelja i djece školske dobi, nije vidljivo iz rada Zavoda se da se aktivno pristupa drugim skupinama, pa tako ni LGBTIQ osobama. Suradnja s LGBTIQ zajednicom je uspostavljena putem udruge Queer Sport Split i organizacijom povremenog testiranja na spolno-prenosive bolesti.
<b>Centar za socijalnu skrb Split</b>	CZSS provodi savjetovanja u sklopu rada s korisnicima socijalne skrbi, ponajviše u obliku podrške prilikom ulaska i izlaska iz sustava skrbi. Nije poznata vidljivost LGBTIQ korisnika niti je ostvarena suradnja s OCD u zajednici.
<b>Medicinski fakultet Sveučilišta u Splitu</b>	Visokoobrazovna ustanova sa znanstvenom djelatnošću, bez uspostavljene suradnje s LGBTIQ zajednicom, ni lokalnom ni u vidu institucionalnih znanstveno-istraživačkih projekata. Unatoč uspostavljenim katedrama za medicinsku humanistiku i javno zdravstvo, katedre nisu uključene u znanstveno-istraživačke projekte, za razliku od srodnih katedri s Medicinskih fakulteta u Rijeci i Zagrebu.
Udruge i organizacije civilnog društva	
<b>Udruga za promicanje mentalnog zdravlja Feniks Split</b>	Udruga s usmjerenjem na unaprjeđenje mentalnog zdravlja s naglaskom na programe podrške i podizanje svijesti. Udruga je partner na Erasmus KA2 projektu udruge Queer Sport Split.
<b>Queer Sport Split</b>	Jedina udruga u Splitu koja, uz zagovaračke aktivnosti, osigurava psihološko i psihosocijalno savjetovanje za



	članove/ice LGBTIQ zajednice. Udruga je članica društveno-kulturnog centra LGBT Centra Split.
<b>Udruga Most</b>	Udruga djeluje kao kompenzator i produžetak aktivnosti sustava socijalne skrbi i pretežno na bazi volonterskog rada. Između brojnih djelatnosti, udruga pruža i usluge savjetovanja osobama iz ranjivih društvenih skupina.
<b>Udruga Domine</b>	Udruga s djelovanjem u području promicanja i zaštite ženskih prava, kroz savjetovalište pruža podršku ženama koje su žrtve bilo kojeg oblika nasilja.

Imajući na umu Zakon o zdravstvenoj zaštiti i ulogu Zavoda za javno zdravstvo, Zavod bi prema formalnoj logici zdravstvene politike u Splitu trebao biti primarna točka podrške zdravlju LGBTIQ zajednice. Iz tog razloga, rad zavoda se pobliže analizira kako bi se uočio prostor za napredak po ovom pitanju i načini uključivanja zajednice u zdravstvenu zaštitu. Uz rad Zavoda, pobliže se opisuje i rad udruge Queer Sport Split koja nije akter formalne zdravstvene zaštite ali je u aktualnoj konstelaciji izvora podrške primarni izvor za LGBTIQ zajednicu u Splitu.

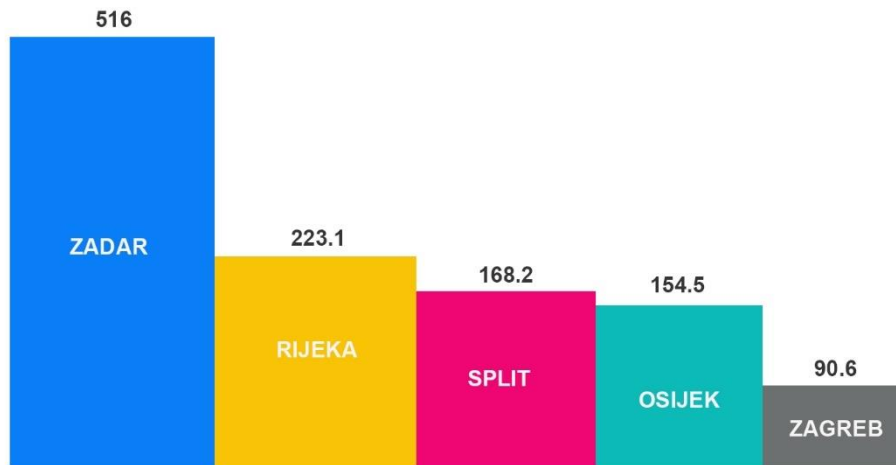
## 8.2. Nastavni Zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije

Kao i drugi zavodi za javno zdravstvo u Hrvatskoj, i NZJSDŽ ima vrlo široki spektar rada. Potrebno je imati na umu i da zavod obavlja niz javnozdravstvenih usluga na korist komercijalnog sektora u svrhu zaštite zdravlja populacije i koji predstavljaju značajno radno opterećenje naspram financijskih mogućnosti i kapaciteta stručnog kadra (HZJZ, 2018). Međutim, u aktualnoj strukturi ustroja NZJSDŽ, treba izdvojiti dvije jedinice čiji je rad relevantan za zdravlje LGBTIQ zajednice – Službu za epidemiologiju zaraznih bolesti i Službu za mentalno zdravlje. S obzirom da se seksualnim zdravlje LGBTIQ zajednice obrađuje u drugom dijelu ovog poglavlja, ovdje će se pobliže proučiti rad Službe za mentalno zdravlje.

Kao i kod većine drugih zavoda u Hrvatskoj, mentalno zdravlje se kao pitanje javnog zdravstva pridružuje u posljednjih 10 do 15 godina, prateći globalni smjer razvoja zdravstva i prepoznavanja mentalnog zdravlja kao zdravstvenog koncepta koji traži aktivniji institucionalni angažman. Mentalno zdravlje kao područje rada je uglavnom pridruženo postojećoj djelatnosti u području prevencije i liječenja ovisnosti, pa je takav slučaj i sa splitskom Službom za mentalno zdravlje koja se 2008. preimenovala iz Zavoda za bolesti ovisnosti i sukladno tadašnjom izmjenom Zakona o zdravstvenoj zaštiti, proširila spektar djelovanja na mentalno zdravlje.

Međutim, uvidom u arhiv aktivnosti Službe, može se uočiti kako se rad službe i dalje prvenstveno bazira na područje ovisnosti i kao nastavak rada Službe za školsku medicinu pa je fokus na mentalno zdravlje ipak prvenstveno usmjeren na prevenciju i to uz specifičnu populaciju. U sklopu Službe, djeluje i savjetovalište za djecu i mlade. Međutim, vidljivost rada savjetovališta je iznimno niska i nije za očekivati da dohvaća mlade koji imaju potrebu za podrškom i koji se

samoinicijativno za podršku i obratili. Bez detaljnog oglašavanja vrste pomoći koju Zavod pruža uz izravno i ohrabrujuće obraćanje mladima, pomoć servisa Zavoda ponajprije dobivaju oni mladi koji su već institucionalno i/ili privatno upućeni na Zavod.



*Grafikon 7. Stopa aktivnosti timova za mentalno zdravlje i liječenje ovisnosti po gradovima u 2021. godini (broj aktivnosti na 1000 stanovnika)*

Točan opseg populacije koja se nalazi u prostoru onih koji imaju potrebu za korištenjem usluga Zavoda, a Zavod do njih kao korisnika ne dolazi, nije moguće do kraja precizno izračunati. Stoga se računa približno s obzirom na dostupne podatke koje relevantne institucije sustavno vode. Po pitanju mentalnog zdravlja, sustavni podaci u RH su još uvijek nepotpuni i raspršeni prema institucijama u zdravstvu. Hodogram liječenja započinje u sustavu primarne zaštite što najčešće podrazumijeva nadležnog liječnika opće prakse, ali može predstavljati i savjetovanja koja pružaju službe Zavoda za javno zdravstvo. U toj fazi hodograma liječenja te u smislu vođenja podataka već nastaju dodatni poteškoće s obzirom da Hrvatski zavod za javno zdravstvo na nacionalnoj razini zajednički vodi podatke o osobama s poteškoćama u mentalnom zdravlju te preventivnim programima i za mentalno zdravlje ali i za prevenciju ovisnosti. Zasebni podaci o tipu poteškoća u mentalnom zdravlju, prema dobi i prema županijama ili gradovima, ne vode se sustavno i nisu javno dostupni.

Trenutno najprecizniji podaci o javnom institucionalnom tretmanu mentalnog zdravlja (izuzev bolničkog liječenja) daju tek uvid o broju aktivnosti timova za zaštitu mentalnog zdravlja i prevenciju ovisnosti po županijama. Iz tih podataka je moguće utvrditi tek broj aktivnosti na 1000 stanovnika za 4 najveća hrvatska grada. Iz ovih podataka proizlazi nalaz kako Nastavni zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije razmjerno dobro pruža usluge

relevantnoj populaciji ali i kako postoji značajan prostor za napredak. U odnosu na Zadar i Rijeku, druga dva, manja grada u Hrvatskoj, broj aktivnosti u godini dana je znatno manji. Jedina populacija o kojoj HZJZ na nacionalnoj i županijskoj razini sustavno vodi podatke jest braniteljska populacija (i populacija žena u vidu reproduktivnog zdravlja). Međutim, podaci HZJZ-a o braniteljskoj populaciji koja ima poteškoća s mentalnim zdravljem jasno upućuju na zaključak kako se ne radi o dovoljno prisutnom faktoru koji bi potencijalno objasnio odstupanja u stopi aktivnosti među gradovima.

Vjerojatnije objašnjenje za ova odstupanja je moguće potražiti u cjelovitoj, a posebno ekonomskoj razvijenosti navedenih gradova. Zaštita mentalnog zdravlja nije usluga isključivo javnog zdravstva već i privatnih liječnika, terapeuta i savjetnika koji djeluju u okviru privatnih klinika, ordinacija i terapeutsko-savjetodavnih obrta. Može se zaključiti da je vjerojatnije da će populacija u potrebi za zaštitom mentalnog zdravlja u razvijenijim sredinama prije potražiti pomoć u privatnom zdravstvu nego u javnom, posebno kada se uzme u obzir sve raširenija percepcija privatnog zdravstva kao kvalitetnijeg, efikasnijeg, a u slučaju mentalnog zdravlja i potencijalno povoljnijeg po zaštitu privatnosti. U slučaju LGBTIQ osoba, a pogotovo mladih, ovo upućuje na dodatnu dimenziju nedostatne institucionalne podrške s obzirom da se radi o dvije skupine korisnika koji će u tržišnoj orijentaciji zdravstva još teže ostvariti zdravstvenu zaštitu.

	HZJZ (Zagreb)	NZZJZ dr. Andrija Štampar (Zagreb)	NZZJZSDŽ (Split)	ZJZZ (Zadar)	NZZJZPGŽ (Rijeka)	NZZOJBŽ (Osijek)
Odvojene službe za mentalno zdravlje i prevenciju/liječenje ovisnosti	Green	Green	Red	Red	Green	Red
Savjetovalište s naznačenim uslugama i kontaktom	Green	Green	Red	Green	Green	Red
Posebno oglašena zaštita mentalnog zdravlja mladih	Red	Green	Red	Red	Green	Red
Izravno i afirmativno obraćanje korisnicima	Green	Red	Red	Red	Red	Red
Mogućnost online upita za pomoć	Red	Red	Green	Red	Red	Red

Zajamčena anonimnost							
Oglašavanje rada s društveno ranjivim skupinama							

Tablica 6. Pregled zavoda u Hrvatskoj prema organizaciji zaštite mentalnih zdravlja

Navedeni uvid u rad NZJZSDŽ, iako ograničen dostupnošću preciznih podataka, oslikava stanje koje i sam HZJZ prepoznaje u analizi zdravstvene skrbi za osobe s poremećajima mentalnog zdravlja te naznačuje i druge strukturne probleme u osiguravanju zaštite mentalnog zdravlja (2018:14):

“Javnost općenito nije ni dovoljno informirana o raspoloživosti tretmana i učinkovitosti tretmana, što pridonosi stigmatizaciji vezanoj uz probleme mentalnog zdravlja. Na razini pružanja zdravstvene zaštite može biti poteškoća kod početka tretmana zbog nepovezanosti primarne skrbi i zaštite mentalnog zdravlja; zdravstveni sustav nema resursa i rascjepkan je. U Hrvatskoj zajednica sustavno nudi malo ili ništa na razini zaštite mentalnog zdravlja; većina resursa se troši na bolnice. Nadalje, resursi su netransparentni i nije jasno kako se dodjeljuju sredstva za mentalno zdravlje.”

Iako bi po zakonski postavljenom hodogramu zdravstvene zaštite u RH, zavod, uz mrežu primarne zaštite, trebao biti primarni punkt osiguravanja zaštite mentalnog zdravlja LGBTIQ zajednice u Splitu kao zaštite oblika javnog zdravlja, iz uvida u rad zavoda je vidljivo kako se zavod nije pozicionirao prema zajednici kao izvor podrške. Dodatno, u kontekstu drugih zavoda u RH, može se utvrditi kako trenutno ni rad Zavoda po pitanju zaštite mentalnog zdravlja općoj populaciji nije na zadovoljavajućoj razini. Iako se Službi za mentalno zdravlje nesumnjivo obraćaju i LGBTIQ osobe (samoinicijativno ili po institucionalnoj preporuci), ne može se utvrditi da se radi o jasnom obrascu zaštite koji je vidljivo uspostavljen. S obzirom na nepovjerenje LGBTIQ mladih u školske institucije, ne može se utvrditi ni da rad Zavoda jasno djeluje prema LGBTIQ mladima iako formalno uz mentalno zdravlje rad zavoda obuhvaća i školsku i adolescentsku medicinu.

### 8.3. Psihološko savjetovalište LGBT Centra Split

U savjetovalištu LGBT Centra Split, od 2019. godine kontinuirano djeluje dvoje psihologa i/ili terapeuta koji pružaju psihosocijalnu podršku kroz individualna, grupna (povremeno i partnerska) savjetovanja te različite radionice mentalnog zdravlja. S terapeutima su u svrhu ove analize provedeni ekspertni intervjui koji su s istraživačem podijelili i anonimizirane bilješke o radu s korisnicima.

Savjetovanište je visoko javno vidljivo (web stranica, društvene mreže i aktivna komunikacija s potencijalnim korisnicima putem društvenih mreža)<sup>25</sup>, a korisnici se uglavnom javljaju za pomoć samoinicijativno - ili sami ili po preporuci drugih korisnika, bilo savjetovaništa ili drugih aktivnosti LGBT Centra. Intervjui s terapeutima pokazuju kako korisnici ne dolaze po stručnoj preporuci od institucionalnih aktera već samoinicijativno ili na inicijativu roditelja.

Potražnja za savjetovanjem je visoka i savjetovanište ima uspostavljenu listu čekanja - u trenutku intervjua (studeni 2022.), 18 osoba se nalazilo na listi čekanja i nije ušlo u sustav savjetovanja. Oba terapeuta bilježe kontinuirani porast interesa za savjetovanjem pa uz posao savjetovanja, bilo individualnog ili grupnog, nastoje unaprijediti organizaciju savjetovanja sukladno potrebama i mogućnostima.

Iskustva terapeuta ukazuju na obrasce narušenog mentalnog zdravlja LGBTIQ zajednice koji su već poznati iz šarolikih društveno-kulturnih sredina i uvjeta. Korisnici koji se obraćaju za pomoć iskazuju sljedeće probleme:

- usamljenost i izoliranost, anksioznost i depresivne tegobe kao posljedice toga što okolina ne prihvaća njihov rodni identitet ili seksualnu orijentaciju (okolina neprihvatanje otvoreno iskazuje kroz različite oblike diskriminacije)
- problematične odnose unutar obitelji (normativni pritisci zbog ponašanja, stila oblačenja, dio korisnika svjedoči o otvorenim vrijeđanjima unutar obitelji)
- problemi u procesu *autanja*, obitelji i bližoj okolini
- problematične partnerske odnose i probleme u održavanju intimnosti s partnerom/icom
- u rjeđim slučajevima, verbalno i fizičko nasilje motivirano seksualnom orijentacijom i/ili rodnim identitetom
- trauma proživljenog nasilja, bilo verbalnog ili fizičkog
- trans osobe i osobe koje se u procesu propitivanja i pronalaženja svojeg rodnog identiteta nailaze na dodatne poteškoće s obzirom na neprihvatanje okoline, posebno kada se odluče na proces tranzicije kojeg u gradskom medicinskom okviru ne mogu formalno ni započeti
- rjeđe se događaju situacije u kojima su korisnici suicidalni i u visoko kriznim stanjima ili s iskustvima hospitalizacije; takvi korisnici imaju prioritet pred drugima i po potrebi ih se usmjerava na institucionalnu podršku

Savjetovaništu se polako počinju obraćati i roditelji koji podržavaju ne-normativne seksualni i/ili rodni identitet svoje djece pa se obraćaju za pomoć ili u njihovo ime ili u vlastito, kako bi se informirali i dobili podršku u tome da svojoj djeci budu izvor podrške. Iako se radi o malom broju slučajeva, radi se o dobroj praksi za koju i sami terapeuti prepoznaju kao pokazatelj kojeg treba njegovati i prema kojem je potrebno biti maksimalno otvoren.

---

<sup>25</sup> Pokazalo se da su društvene mreže iznimno važne kod doseganja korisnika, posebno onih mlađe dobi. Naime, Facebook stranica Split Pride koja ima veliki broj pratitelja i koja je objavljivala o savjetovaništu je u početku rada savjetovaništa bila prva točka komunikacije s korisnicima i upravo su administratorice bile te koje su upite prosljeđivale savjetovaništu.

Prema evidenciji terapeuta, u posljednjih godinu dana je u savjetovalištu individualnu podršku dobilo između 90 i 100 korisnika/ica. Vrijeme trajanja podrške i broj sati savjetovanja po korisniku ovisi o poteškoćama zbog kojih traže podršku, ali većina korisnika u savjetovalištu dobije dovoljno kontinuiranih sati savjetovanja kako bi ponovno ostvarili psihosocijalnu stabilnost. Broj savjetovanja nije ograničen; cilj je ostvariti zadovoljavajuću razinu emocionalne stabilnosti korisnika. Korisnici za vrijeme trajanja savjetovanja podršku ostvaruju kroz susrete jednom tjedno ili jednom u dva tjedna, ovisno o aktualnim stanjima.

Neki korisnici u proces savjetovanja ulaze s već kroničnim poteškoćama za koje su već ostvarili psihijatrijsku dijagnozu i/ili uzimaju psihofarmakološku terapiju. U tim slučajevima, terapeuti djeluju kao dodatni izvor podrške u medicinskom liječenju kao primarnom obliku tretmana (na inicijativu korisnika, ne i u suradnji s liječnicima).

Prema iskustvima terapeuta moguće je utvrditi neke osnovne društvene karakteristike korisnika/ica:

- najviše korisnika se nalazi u dobi od 18 godina pa do sredine 20-ih godina života
- među korisnicima prevladavaju muškarci, potom žene, trans žene i osobe nebinarnog rodnog identiteta
- poteškoće u mentalnom zdravlju s obzirom na nepovoljne društvene uvjete se često razlikuju s obzirom na dobnu skupinu korisnika; mlađi korisnici doživljavaju prepreke u svojoj okolini zbog procesa *autanja* i neprihvatanja bliže okoline dok stariji korisnici najčešće proživljavaju poteškoće zbog nemogućnosti *autanja*, nezadovoljstva činjenicom da ne mogu biti slobodni ni u privatnoj ni radnoj okolini; često izražavaju i nezadovoljstvo zbog nemogućnosti pronalaska partnera/ice ili problema u partnerskim odnosima (ostvarenje intimnosti, hiperseksualizacija itd.)
- većina korisnika se ne nalazi u zadovoljavajućoj ekonomskoj situaciji; to je često jedan od razloga zašto se i obraćaju savjetovalištu, ali je često i izvor samih poteškoća u mentalnom zdravlju (npr. mlađi korisnici si ne mogu priuštiti zaštitu u privatnom zdravlju, a stariji zbog slabije ekonomske situacije često žive s roditeljima/obitelji što ih ograničava u vođenju slobodnog i otvorenog života)

Terapeuti su u intervjuima naznačili i kako dobivaju visoki broj upita maloljetnih LGBTIQ osoba koje, prema etičkim ograničenjima struke, ne mogu savjetovati bez dozvole roditelja. U velikoj većini tih situacija, dozvolu roditelja nije moguće dobiti s obzirom da se radi o mladima koji se nisu *autali* obitelji i nemaju njihovu podršku te im je često upravo obitelj jedan od primarnih izvora poteškoća u mentalnom zdravlju.

Navedena terapeutska iskustva potvrđuju još jedan obrazac u praznini zdravstvene zaštite maloljetnih osoba iz LGBTIQ zajednice koje nemaju povjerenja prema institucionalnim izvorima podrške (škole i institucije javnog zdravlja) ili im korištenje takvog oblika podrške nije moguće bez znanja obitelji pa iz nepovjerenja i straha ostaju bez izravne zaštite. Radi se o učestalom



problemu koji nije vezan samo uz specifične lokalne razine. Jedan od načina da se ovoj skupini mladih ipak osigura podrška jest uključivanje u druge aktivnosti zajednice kako bi ostvarili oblike vršnjačke potpore i na neizravan način dobili izvore podrške, što je s obzirom na druge aktivnosti LGBT Centra Split i moguće pa se na taj način dijelu mladih ispod 18 godina neposredno osigurava podrška zajednice. Zdravlje, a posebno mentalno zdravlje, maloljetne populacije koja se identificira na spektru ne-normativnih seksualnosti i/ili rodnih identiteta je iznimno ugroženo u Hrvatskoj pa tako i u Splitu. Osim manjka institucionalne vidljivosti i otvorenosti, radi se o mladima školske dobi koji su višestruko marginalizirani jer se osim u široj društvenoj okolini s predrasudama i diskriminacijom nose i unutar školskog sustava u kojem su vidljivi uglavnom tek kao predmet poruge ili moralnog rasuđivanja seksualnosti i rodnog identiteta (Bartulović i Kušević, 2014).

Nalazi upućuju kako savjetovništvo LGBT Centra Split de facto vrši funkciju psihosocijalne podrške kao kompenzaciju za nedostatak institucionalne podrške. To je posebno zabrinjavajuće

kada se rad savjetovništva uspoređi s radom drugih srodnih udruga koje također djeluju kao izvori podrške u mentalnom zdravlju. Naime, rad udruga Feniks, Most i Domine barem u nekoj mjeri djeluje kao dodatni izvor podrške koji je komplementaran s onim institucionalnim. Kada je u pitanju podrška mentalnom zdravlju LGBTIQ zajednice, to nije slučaj - ne postoji uspostavljena suradnja između savjetovništva i institucionalne sfere niti oblik komplementarnosti djelovanja jer je LGBTIQ zajednica u Splitu u institucionalnoj zdravstvenoj sferi u potpunosti nevidljiva.

Ovakav način pružanja podrške osobama iz zajednice je dugotrajnije neodrživ, a uz trenutne uvjete rada sam domet podrške savjetovništva LGBT Centra zasad nije dovoljan da se podrška osigura većem broju osoba iz zajednice koji su u stvarnoj potrebi za nekim vidom savjetovanja. Terapeuti djeluju kroz kombinaciju plaćenog i volonterskog rada, pri čemu naknade za svoj rad nastoje osigurati iz sredstava tematski srodnih projekata. U intervjuima jasno iskazuju potrebu za edukacijama, umrežavanjem s drugim akterima u struci i mogućnostima da prošire spektar oblika podrške koje mogu ponuditi s obzirom na sve širi spektar samih poteškoća s kojima se korisnici javljaju u savjetovništvo. U trenutnim postavkama savjetovništva, uspjeh savjetovništva se ne može pripisati institucionalnoj podršci: ali može se utvrditi da rad savjetovništva počiva na kombinaciji plaćenog i volonterskog rada stručnjaka i koji je zasada uspješan gotovo isključivo zahvaljujući pojedinačnom entuzijazmu, želji za pomaganjem i dimenzijom odgovornosti aktivnog bivanja u LGBTIQ ali i gradskoj zajednici.

## 8.4. Seksualno zdravlje

U hrvatskom, pa tako i u kontekstu grada Splita, seksualno zdravlje opće populacije se i dalje razumijeva kroz konzervativnu i isključivu zdravstvenu perspektivu zaštite javnog zdravstva

kroz prevenciju i suzbijanje tzv. rizičnih ponašanja uz iznimku ženskog seksualnog zdravlja koje je de facto izjednačeno s reproduktivnim zdravljem iako se radi o dva bitno različita zdravstvena koncepta (Bijelić i dr., 2014). Unatoč brojnim međunarodnim deklaracijama, stavovima medicinske i drugih struka i istraživanja na razini Europske unije, seksualnost kao ljudsko pravo se u Hrvatskoj razumijeva u vrlo uskom smislu pa javne politike u potpunosti propuštaju tretirati seksualnost izvan zaštite fizičkog zdravlja. Dimenzija seksualnosti kao dimenzija prava na osobnu, psihološku dobrobit, izvor užitka i intimnosti važnih za osobni rast i razvoj, izostaje kao tema u javnosti, a posebno kao predmet javnih politika. U takvom kontekstu, seksualnost LGBTIQ zajednice je i dalje obilježena snažnom stigmom i praksama posramljivanja zajednice.

Odnosno, diskriminacija LGBTIQ zajednice u Hrvatskoj je možda i ponajviše vidljiva kada su u pitanju seksualne prakse jer njihovo stigmatiziranje jasno ukazuje kako se prijepori ne vode samo na razini identiteta društvenih grupa već i na razini stvarnih praksi što ukazuje na duboku i povijesno uspostavljenu isključenost LGBTIQ seksualnosti iz društva (Škokić, 2011). Krajnja prakse takve isključenosti je svođenje seksualnog zdravlja zajednice na gradske punktove za besplatno i anonimno testiranje na spolno-prenosive bolesti (HIV, Hepatitis A,B i C)<sup>26</sup>. Institucionalni pristupi podrške seksualnom zdravlju kroz prevenciju i fokus na važnosti emocionalnog zdravlja bez stigmatizacije seksualnih praksi u potpunosti izostaje. Taj prostor puni LGBT Centar s povremenim edukacijama, predavanjima i otvaranjem rasprava u zajednici kroz programske aktivnosti.

## **8.5. Zaključak o stanju sustava zaštite mentalnog i seksualnog zdravlja LGBTIQ osoba u Splitu**

LGBTIQ osobe u Splitu nemaju institucionalni izvor podrške koji javno naglašava da pruža podršku LGBTIQ osobama i da je stručno kapacitiran u vidu potrebnih društveno-kulturnih kompetencija koje ukazuju na razumijevanje i afirmativan pristup specifičnostima LGBTIQ iskustva života u kontekstu zdravstvenih potreba. Preventivni i nestigmatizirajući pristup usmjeren specifično na potrebe LGBTIQ zajednice razvija samo LGBT Centar kao nadomjestak za institucionalnu manjkavost. Kao i u zdravstvenim sustavima drugih gradova RH, i dalje postoji uhodani i ponekad potpuno eksplicitni institucionalni obrazac smještanja LGBTIQ zajednice u kategoriju korisnika zajedno s liječenim ovisnicima.

U području mentalnog zdravlja, posebno otežavajući faktor za razvoj zaštite mentalnog zdravlja LGBTIQ osoba je i činjenica da se potreba za takvom podrškom naslanja na već postojeći slabo razvijeni sustav podrške mentalnom zdravlju opće populacije. Na nacionalnoj razini, LGBTIQ zajednica se tek počinje pojavljivati eksplicitno u sferi planiranja zdravstvenih politika, ali tek nominalno, bez konkretnih mjera. Druge mjere nacionalne strategije razvoja zdravlja koje se tiču zdravlja ranjivih skupina mogu biti dobro uporište za promjene na lokalnim razinama pa tako i u Splitu.

---

<sup>26</sup> Aktualno, testiranje se može obaviti u NZJZSDŽ i udruzi HELP.

Zbog slabe javne institucionalne podrške, osobe u potrebi za podrškom se između ostalog moraju oslanjati na tržišnu ponudu zaštite mentalnog zdravlja što LGBTIQ osobe stavlja u posebno nepovoljan položaj, a posebno LGBTIQ mlade. Maloljetne osobe ne-normativne seksualne orijentacije i/ili rodnih identiteta su u posebno nezaštićenom “prostoru” narušenog mentalnog zdravlja - školske ustanove, obitelji i javne zdravstvene institucije uglavnom ne djeluju kao sigurna mjesta i mladi u njih nemaju povjerenja po pitanju zaštite svojeg identiteta i dobrobiti. To ukazuje na jako slab sustav prevencije poteškoća mentalnog zdravlja zajednice pa se može zaključiti da u sustav institucionalne podrške često ulaze LGBTIQ osobe čije poteškoće poprimaju ozbiljniji karakter i narušavaju svakodnevni život u dovoljnoj mjeri da moraju potražiti medicinsku pomoć. Odnosno, radi se o osobama koje su boljim sustavom podrške mogle biti znatno prije obuhvaćene što bi im omogućilo uspješniji tretman i veću šansu za oporavkom.

Psihološko savjetovalište LGBT Centra Split zasada uspješno djeluje kao nadomjestak institucionalne podrške ali njegov rad nije dugotrajno održiv kao kvalitetan izvor zaštite mentalnog zdravlja LGBTIQ zajednice bez sustavnije i otvorenije podrške Grada u vidu jačanja kapaciteta i povezivanja s drugim akterima u mreži zdravstvene zaštite.

## 9. Zaključak

Analiza javnih politika Grada Splita s ciljem prepoznavanja gradskog djelovanja prema LGBTIQ zajednici je pokazala sve očekivane poteškoće. Pitanje postavljeno na početku ove analize – što zapravo čini lokalne politike u kontekstu visoke centralizacije javnog odlučivanja – vrijedi i na kraju ovog pregleda. Rasprava o tome spada u šira pitanja o mogućnostima lokalnog djelovanja s obzirom na aktualni kontekst struktura javnog djelovanja, ali ju tema lokalnih politika u kontekstu LGBTIQ zajednice svakako iznosi na površinu. U dosadašnjim analizama društvenog konteksta LGBTIQ civilnog djelovanja, analize javnih politika su usmjerene na nacionalne politike i težište se nalazilo na osnovnim pravima LGBTIQ zajednice u zakonima i pravosuđu. Po prvi put se fokus prebacuje isključivo na lokalni kontekst u kojem se ne odlučuje po ovim pitanjima. Dodatno, i druga područja politika su u srži nacionalno određene, dok jedinice lokalne samouprave nemaju u njima poseban upliv (socijalne politike) ili ih nadograđuju unutar nacionalno postavljenih okvira (kulturne politike). Kako je i navedeno na početku ove analize, postaje sve jasnije kako se na potrebe LGBTIQ zajednice ne može adekvatno odgovoriti tek ostvarenjem osnovnih ljudskih prava sigurnosti i pravne zaštite i prepoznatljivosti. Iako je taj zadatak ostvaren, sada se postavlja pitanje kako i druge potrebe zajednice integrirati u postojeće sustave javnih politika? Odgovoriti to na pitanje je posebno izazovno imajući na umu da se u redovnom političkom diskursu u RH navedene potrebe uglavnom ne smatra potrebama u kojima bi država trebala imati značajniju ulogu. Većina parlamentarnih političkih stranaka, a pogotovo lokalnih, LGBTIQ zajednicu u svojim programima ne vidi kao društvenu skupinu koja je politički i društveno relevantna. Stoga je opravdano pretpostaviti da će se buduće akcije, kao što je i ova, usmjerene na javne politike (posebno lokalne) morati oblikovati kao *bottom-up* akcije u kojim lokalnim akterima tek treba osvijestiti ovu ideju. Analiza javnih politika u Splitu je rasvijetlila ovu tematiku, ali je svojim primjerom pokazala onaj najvažniji zaključak: LGBTIQ zajednica u lokalnim javnim politikama nije vidljivi društveni akter.

Od 2011. godine i održavanja prvog Splita Pridea koji je rezultirao nasiljem prema članovima i članicama zajednice i u brojnim oblicima diskriminacijama u medijskom prostoru pa do danas, napravljeno je tek nekoliko koraka prema tome da zajednice doista i postane pozitivno vidljivi društveni akter. Split Pride se uspješno održava svake godine, bez popratnih homofobnih istupa članova političkih stranaka u Gradskom vijeću, ali i bez otvorene gradske podrške u javnom prostoru. Udruge LGBT Centra Split, redovno ostvaruju sredstva, iako oskudna, zajedno s drugim udrugama kroz natječaje za financiranje javnih potreba u kulturi, financiranje udruga mladih i aktivnosti za mlade. U proteklih 12 godina, udrugama je postao dostupan za korištenje i gradski prostor, nužan za provedbu ovdje analiziranih aktivnosti.

Međutim, da bi potpunije uspostavili temeljne zaključke ove analize, potrebno se vratiti na pitanja postavljena na njenom početku:

• **Koje su to aktualne gradske politike koje su relevantne za LGBTIQ zajednicu (i u kojim sektorima) i za rad samog Centra u budućnosti?**

Neposredno najrelevantnije politike za LGBTIQ zajednicu su kulturne, socijalne i zdravstvene. Ova područja javnih politika, bez obzira na razinu političkog upravljanja, najbolje odgovaraju na potrebe zajednice proizašle iz višestrukih oblika diskriminacije i nejednakosti. Pokazalo se kako kulturno-umjetničko djelovanje ostvareno u sklopu aktivnosti udruga LGBT Centra ima značajno integrativno djelovanje tako da približava LGBTIQ osobe ideji zajednice i sigurnost mjesta u gradu te ih istovremeno povezuje i osnažuje. Međutim, LGBTIQ kultura nastaje u već unaprijed depriviranom području javnog djelovanja, makar u vidu financijske i druge podrške lokalne vlasti, a to je područje nezavisnog kulturnog sektora. Kako je i utvrđeno u analizi, nezavisni kulturni sektor je među posljednjim prioritetima u proračunskim izdvajanjima. Iako je to, nažalost, uobičajeni tretman nezavisne kulture u većini hrvatskih gradova, tretman nezavisnih aktera u kulturi od strane Grada Splita je zabrinjavajući čak i u relativnom kontekstu – onog kojeg čine drugi gradovi Jadranske Hrvatske – pa su tako izdvajanja za nezavisnu kulturu u prosjeku niža od izdvajanja u, primjerice, Rijeci i Zadru. Nacionalni tretman nezavisne kulture ne pruža posebno uporište za zagovaračke aktivnosti na lokalnoj razini. Unatoč sporadičnom pojavljivanju mjera koje obuhvaćaju ranjive skupine u kulturi, još uvijek se kulturno djelovanje uvelike promišlja samo kroz vanjsku perspektivu proizvodnje sadržaja za korisnike\_ice ali ne i kroz važnost unutarnjeg djelovanja okupljanja i osnaživanja manjinskih zajednica (osim nacionalnih) kao opće društvene dobrobiti.

Problem predstavlja i značajna neusklađenost između oblika kulturno-umjetničkog djelovanja koje prepoznaju Grad, odnosno Kulturno vijeće, i oblika djelovanja u stvarnoj praksi kulture i umjetnosti. Interdisciplinarne, eksperimentalne i druge suvremene prakse, dakle upravo one svojstvene LGBTIQ kulturi, tek su sporadično zastupljene kroz kriterije Programa javnih potreba u kulturi.

Kada se govori o lokalnoj javnoj politici, kulturne politike su u najvećoj mjeri temeljno uporište za bolji lokalni tretman zajednice i njenih aktera. Osim što se radi o sektoru koji je u usporedbi s područjem socijalne skrbi i socijalnih politika donekle i decentraliziran (makar u vidu proračunskih sredstava ako ne sustavom odlučivanja i participacije), kultura je društveno i povijesno uspostavljena kao potka razvoja LGBTIQ zajednice što su brojni europski gradovi i pokazali, ponajviše time što se kulturno-umjetničko djelovanje zajednice uspješno prelijeva u kulturu i umjetnost ovih gradova te im općenito doprinosi. Takav potencijal ima i kulturno djelovanje LGBT Centra Split, posebno zbog *queer* predznaka u kulturnom djelovanju koji je i u nacionalnim okvirima rijedak te je važno da ga lokalni akteri u kulturi prepoznaju kao dodatnu posebnost koja ima vrijednost koja nadilazi povremenu i nedovoljnu financijsku podršku na godišnjem natječaju potreba.

U analizi socijalnih politika, uočeno je značajno ograničenje Grada Splita za sveobuhvatnije i dugoročnije politike zbog visoke centraliziranosti socijalnih politika. U načelu, utemeljeno je

zaključiti kako socijalne politike Grada uglavnom čine nadopunu pod kapacitiranog sustava socijalne skrbi i koje općenito funkcioniraju tek kao dimenzija opće socijalne osjetljivosti lokalne vlasti, ali ne i sustavno promišljeno područje djelovanja. Od 2011. godine do danas, od većih promjena je moguće uočiti dodatno oslanjanje na sredstva ESF-a, aktualno ESF+, ali i ove aktivnosti su u velikoj mjeri određene nacionalnim programskim okvirom korištenja sredstava fonda. Iako taj okvir ostavlja prostora za kreativnije promišljanje socijalnih politika na lokalnim razinama, ESF projekti Grada Splita su pretežno orijentirani na one socijalne probleme koje u suštini stvaraju problem nedostatka prisutnosti građana na tržištu rada. Osmišljene kao demografske i obiteljske politike, ESF aktivnosti su pretežno usmjerene na nadopunu manjkavosti obrazovnog sustava, izgradnju ustanova ranog i predškolskog odgoja i brigu za starije. U takvoj orijentaciji korištenja sredstava ESF-a, potrebe LGBTIQ zajednice nisu, barem zasada, pronašle svoje mjesto.

Međutim, iznimka među socijalnim politikama su politike prema mladima. Grad Split je 2022. donio Gradski program za mlade za razdoblje od 2022. do 2025. godine, ali se LGBTIQ zajednica ni u ovom programu ne prepoznaje. Radi se o propuštenoj prilici od strane gradskih aktera koju je potrebno retroaktivno ispraviti. Naime, kako je i utvrđeno u analizi, LGBTIQ mladi su posebno ranjiva društvena skupina i nije opravdano razvijati gradski program za mlade koji se u niti jednom trenutku ne dotiče njihovih potreba. LGBT Centar Split se temeljito etablira kao sigurno mjesto za mlade iz zajednice, ali radi se o zahtjevnom obliku rada koji zahtijeva svaki vid podrške od strane Grada. U kontekstu drugih lokalnih politika prema mladima, ponovno se može navesti Rijeku i riječki program za mlade koji LGBTIQ mlade precizno uključuje u programske mjere, a i u izradi programa su sudjelovale i udruge koje zagovaraju interese zajednice.

Zdravstvene politike u Splitu su posebno izazovno područje u vidu potreba LGBTIQ zajednice, a ujedno i od velike važnosti, posebno za mlade u zajednici. Naime, osim što je sustav zdravstva visoko centraliziran u vidu organizacije razina odlučivanja, oni aspekti javnog zdravstva koji su ostavljeni lokalnim razinama na upravljanje zapravo spadaju pod domenu županije, a ne grada. Ono što je analizom utvrđeno jest kako bi, prema organizaciji primarne zdravstvene zaštite, značajnu ulogu za zdravlje zajednice trebao imati Nastavni zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije. Nije poznato u kolikoj mjeri je to doista tako. Sudeći prema javno dostupnim informacijama i internim aktima samog nacionalnog ZJZ, radi se o višestruko opterećenim javnim zdravstvenim punktovima. Po pitanju mentalnog zdravlja, koje se uz seksualno najviše ističe kao potreba zajednice, podrška NZJZSDŽ nije značajna. Analiza nipošto ne isključuje da LGBTIQ korisnici jesu povremeni korisnici usluga zavoda, ali činjenica kako sam zavod ni jednom gestom u javnosti ne daje naznačiti kako se radi o sigurnom mjestu za zdravstvenu zaštitu LGBTIQ osoba. Upitni su i kapaciteti kojima raspolaže – iako su nekadašnje službe za ovisnosti pri svim zavodima proširene i na djelatnost podrške u mentalnom zdravlju, javno dostupni podaci ukazuju na to je kako je splitski zavod ipak primarno aktivan u području prevencije i liječenja ovisnosti. Ukoliko se u budućnosti bude radilo na sustavnijem otvaranju zavoda prema zajednici, potrebno je imati na umu da Grad Split, iako nije formalni akter pri



zavodu jer nije osnivač ustanove, ipak može biti značajan partner zajednici prema županiji kao krajnje odgovornom akteru za ovo pitanje.

Savjetovalište LGBT Centra zasada funkcionira kao djelomična zamjena za manjak institucionalne podrške, ali u trenutnom obliku, rad savjetovališta nije dugotrajno održiv bez vanjske podrške. Osim toga, što se više širi doseg prema korisnicima, postaje jasnije kako LGBTIQ osobe u Splitu doista nemaju povjerenje prema institucionalnim izvorima podrške i kako često nailaze ili na osude i/ili manjak stručnog znanja. Istraživanje potreba zajednice će ovaj problem dodatno rasvijetliti, ali na temelju prikupljenih podataka već se sada može utemeljeno zaključiti kako je zdravstvena zaštita mentalnog zdravlja LGBTIQ osoba u Splitu u iznimno nezadovoljavajućem stanju. U ovom području je nužno da gradski akteri osvijeste kako je nužna intervencija i to dvostruka – prema LGBT Centru Split koji nadopunjava nedostatak institucionalne skrbi i prema samim institucionalnim izvorima skrbi. Dodatno, važno je u javnosti osvijestiti i srž ovog problema – mentalno zdravlje LGBTIQ populacije je narušeno upravo zbog društvene i kulturne klime u kojoj se kontinuirano ne afirmiraju kao poželjni i prihvaćeni građani\_ke pa intervencija u zdravstvenu zaštitu predstavlja doista tek nužnu intervenciju po pitanju posljedica toga, ali ne i uzroka.

#### • Na kojim razinama političkog odlučivanja zajednica i njeni akteri nisu uključeni?

Uključenost zajednice u odlučivanje u kulturnim politikama pokazuje iste probleme kao i uključenost nezavisnih aktera. Zakonom o kulturnim vijećima i programima javnih potreba u kulturi, sustav uključivanja kulturnih aktera u lokalne razine vlasti je omogućen ali na način da je izbor aktera u potpunosti arbitraran i podložan političkim procesima te se ne uhvaća u koštac s praktičnim problemom da svaki nezavisni akter\_ica koji\_a, ako se i uspije politički uključiti u odlučivanje vrlo vjerojatno gubi značajan dio vlastitog rada i dohotka zbog pozicije sukoba interesa koja se u lokalnim sredinama i oskudnoj sceni vrlo brzo uspostavi. Iako je ovo dijelom i nacionalni problem, ne može se (javno) utvrditi ni to da Grad potiče aktere da se više uključuju i da općenito potiče klimu participacije u kulturi. Navedeno vrijedi i za Kulturno vijeće i četiri vijeća prema sektorima kulturnih djelatnosti, kao i za upravna vijeća u ustanovama u kulturi koja su iz navedenih razloga uglavnom zatvorena za upliv izvaninstitucionalnih aktera\_ica. U ovakvim postavkama odlučivanja, LGBTIQ zajednica ne može pronaći svoje mjesto bez otvorene inicijative samog Grada.

U domeni socijalnih politika, postoji značajan rascjep između Savjeta mladih kao tijela posrednika između građana\_ki i Gradskog vijeća, lokalnih udruga mladih i LGBTIQ zajednice. To najbolje pokazuje aktualni Program za mlade, ali i godišnji natječaj za financiranje udruga mladih čiji kriteriji nisu adekvatni s obzirom na stvarne prakse i potrebe ovih udruga. Kao i u slučaju kulturnih politika, ni u domeni politika prema mladima, uključenost zajednice uvelike ovisi o inicijativi samog Grada.



## • U kojoj je fazi razvoj LGBT Centra Split i na koji način svojim radom ulijeva povjerenje gradskim akterima?

Udruge LGBT Centra Split su u posljednjih pet godina profesionalizirale svoj rad i značajno proširile svoje programsko djelovanje. Analizom rada udruga utvrđeno je kako rad LGBT Centra Split odgovara na širi spektar potreba zajednice. Udruge surađuju s međunarodnim akterima u području zagovaranja, sporta i rekreacije i kulture, a u nacionalnim okvirima ostvaruju projektna sredstva na više natječaja. LGBT Centar okuplja razvijene OCD-ove koji raspolažu s visokom razinom posvećenosti javnog rada, vještina i znanja koja može osigurati da Centar dugotrajno postane mjesto okupljanja zajednice u gradu i doprinese gradu kao uključivom gradu koje vodi računa o društvenoj pravdi prema svojim građanima. Aktualni projekt u sklopu kojeg je i izrađena ova analiza, kao i brojni prethodni, pokazuju da se radi o javnom akteru koji na dobrobiti LGBTIQ zajednice može raditi putem sustavne suradnje s Gradom. Kada se rad Centra sagleda u kontekstu drugih gradova koji polako razvijaju svoje oblike zastupanja interesa LGBTIQ zajednice, vidljivo je kako Centar predstavlja lokalni oblik civilnog djelovanja kojeg bi Grad trebao početi sustavnije valorizirati. Naime, gradska sredstva u posljednjih pet godina u prosjeku pokrivaju tek 4.23% ukupnih rashoda udruga. Udruge su znatno opterećene osiguravanjem sredstava za tekući rad kroz projektna sredstva i polako ulaze u razdoblje „projektizacije“, karakteristično za OCD-ove kako bi opstali, što bi u konačnici moglo dovesti da se programske djelatnosti usko vežu uz izvore financiranja i značajno odmaknu od potreba same zajednice. Centar se upravljački oblikovao kao društveno-kulturni centar što u trenutnoj mreži neprofitnih organizacija u RH sve više čini privlačan oblik civilnog okupljanja unatoč tome postoje nedostatci pravne (ne)prepoznatljivosti takvih organizacija. No to ne bi trebala biti prepreka – kao što je analizom i utvrđeno, rad Centra doista jest društveno-kulturnan, na način da aktivnostima obuhvaća obje dimenzije života LGBTIQ zajednice u gradu.

Uspostavljanjem civilno-javnog partnerstva s Gradom kojim bi se detaljnije definirao oblik podrške Grada bi osigurao dugotrajniju održivost rada Centra ali i valorizaciju dosad učinjenog. Uspostavljanje partnerstva bi trebalo počivati na razumijevanju važnosti omogućavanja prostora slobodnog i otvorenog bivanja i razvoja LGBTIQ zajednice kao šire društvene dobrobiti koja je u javnom interesu kao i na činjenici da bez rada Centra, LGBTIQ osobe u gradu ostaju bez čvorišta zajednice što i samu gradsku kulturu aktivnog građanstva čini bitno siromašnijom.

## 10. Reference

- Butterfield, Nicole (2020). „The Limits of Legal Discourse: Discrimination Against LGBTI Persons in Croatia“. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies* 26 (2), Duke University Press. <https://muse.jhu.edu/article/753161>
- Bežovan, Gojko (2015). „Civilno društvo i kombinirana socijalna politika“ u *Socijalna politika Hrvatske* (ur. Puljiz, Vlado, Bežovan, Gojko, Matković, Teo, Šućur Zoran i Zrinščak Siniša). Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet.
- The Care Collective (2021). *The Care Manifesto: The Politics of Interdependence*. Verso Books. <https://www.versobooks.com/books/3706-care-manifesto>
- Ministarstvo kulture i medija (2022). *Pregled kulturnog razvoja i kulturnih politika u Republici Hrvatskoj*, ur. Vučković, Romana Matanovac, Uzelac, Aleksandra i Vidović, Dea. <https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Pregled%20kulturnog%20razvoja%20i%20kulturnih%20politika%20u%20Republici%20Hrvatskoj.pdf>
- Ured za ljudska prava i nacionalne manjine (2017). *Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije 2017.-2022.* <https://ljudskaprava.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti//Nacionalni%20plan%20za%20borbu%20protiv%20diskriminacije%20za%20razdoblje%20od%202017.%20do%202022..pdf>
- Vlada RH (2021). *Nacionalna razvojna strategija razvoja RH do 2030. godine.* [https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021\\_02\\_13\\_230.html](https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html)
- Vlada RH (2021). *Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali.* <http://www.esf.hr/vazni-dokumenti-razdoblje-2014-2020/operativni-programi/>
- Ministarstvo kulture i medija (2022).
- Grad Split (2018). *Izmjene i dopune Proračuna Grada Splita za 2018. godinu s projekcijama za 2019. i 2020. godinu.* [https://split.hr/DesktopModules/Bring2mind/DMX/API/Entries/Download?language=hr-HR&Command=Core\\_Download&EntryId=5116&PortalId=0](https://split.hr/DesktopModules/Bring2mind/DMX/API/Entries/Download?language=hr-HR&Command=Core_Download&EntryId=5116&PortalId=0)
- Grad Split (2019). *Izmjene i dopune Proračuna Grada Splita za 2018. godinu s projekcijama za 2020.-2021.* [https://split.hr/DesktopModules/Bring2mind/DMX/API/Entries/Download?language=hr-HR&Command=Core\\_Download&EntryId=6087&PortalId=0](https://split.hr/DesktopModules/Bring2mind/DMX/API/Entries/Download?language=hr-HR&Command=Core_Download&EntryId=6087&PortalId=0)
- Grad Split (2020). *Izmjene dopune Odluke o izvršenju Proračuna za 2020.* [https://split.hr/DesktopModules/Bring2mind/DMX/API/Entries/Download?language=hr-HR&Command=Core\\_Download&EntryId=10992&PortalId=0](https://split.hr/DesktopModules/Bring2mind/DMX/API/Entries/Download?language=hr-HR&Command=Core_Download&EntryId=10992&PortalId=0)
- Grad Split (2021). *Izmjene i dopune Proračuna Grada Splita za 2021. godinu s projekcijama za 2022. i 2023. godinu.* [https://split.hr/DesktopModules/Bring2mind/DMX/API/Entries/Download?language=hr-HR&Command=Core\\_Download&EntryId=11600&PortalId=0](https://split.hr/DesktopModules/Bring2mind/DMX/API/Entries/Download?language=hr-HR&Command=Core_Download&EntryId=11600&PortalId=0)
- Grad Split (2022). *Izmjene i dopuna Odluke o izvršenju Proračuna za 2021. – posebni dio.*

[https://split.hr/DesktopModules/Bring2mind/DMX/API/Entries/Download?language=hr-HR&Command=Core\\_Download&EntryId=12223&PortalId=0](https://split.hr/DesktopModules/Bring2mind/DMX/API/Entries/Download?language=hr-HR&Command=Core_Download&EntryId=12223&PortalId=0)

Praznik, Katja (2020). Wages for and Against Art Work: On Economy, Autonomy and the Future of Artistic Labour. Reshape Network, 12. siječnja 2023.,

<https://reshape.network/article/wages-for-and-against-art-work-on-economy-autonomy-and-the-future-of-artistic-labour>

Primorac, Jaka (2021). *Od projekta do projekta – rad i zaposlenost u kulturnom sektoru*. Blok, Zagreb.

Stubbs, Paul (2019). „Socijalna politika ne smije biti fokusirana na veterane. Intervju, Portal Novosti, 14. siječnja 2023., <https://www.portalnovosti.com/paul-stubbs-socijalna-politika-ne-smije-bit-i-fokusirana-na-veterane>

Matković, R. (2020). Rizična ponašanja djece i mladih u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Nastavni zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije, Split. [https://nzjz-split.hr/wp-content/uploads/2021/05/Preliminarno-izvjesce-30\\_9.pdf](https://nzjz-split.hr/wp-content/uploads/2021/05/Preliminarno-izvjesce-30_9.pdf) (Preuzeto 23.2.2023.)

Ministarstvo zdravstva (2022). Strateški okvir razvoja mentalnog zdravlja do 2030. godine. Ministarstvo zdravstva,

Zagreb. <https://zdravlje.gov.hr/UserDocsImages/2022%20Objave/STRATE%C5%A0KI%20OKVIR%20RAZVOJA%20MENTALNOG%20ZDRAVLJA%20DO%202030..pdf> (Preuzeto 23.2.2023.)

Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2018). Istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika – osnovni pokazatelji zdravlja i dobrobiti učenika i učenica u Hrvatskoj. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb.

[https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/05/HBSC\\_2018\\_HR.pdf](https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/05/HBSC_2018_HR.pdf) (Preuzeto 23.2.2023.)

Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Trimbos Instituut (2018). Osiguravanje optimalne zdravstvene skrbi za osobe s poremećajima mentalnog zdravlja. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb.

<https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2018/04/Osiguravanje-optimalne-zdravstvene-skrbi-za-osobe-s-poremecajima-mentalnog-zdravlja-CRO-MHD.pdf> (Preuzeto 23.2.2023.)

Juretić, J. i Jakovčić, I. 2017. *LGBTI ravnopravnost na radnom mjestu*. Zagreb: Prostor rodne i medijske kulture K-Zona.

Kamenov, Ž., Huić, A. i Jelić, M. (2015). Manjinski stres i mentalno zdravlje osoba homoseksualne i biseksualne orijentacije: pregled empirijskih provjera modela manjinskog stresa iz perspektive hrvatskog društva. *Kriminologija & socijalna integracija*, 23 (2), 2-39.

Kamenov, Ž., Jelić, M., Huić, A., Ćosić, A., Fogec, M., Glavaš, I., Gužvica, M., Ilić, M., Ivanković, I. & Jelić, N. (2016). *Problemi i izazovi seksualnih manjina u Hrvatskoj*. Zagreb: FF Press.

Lipovec Čebren, U. i Huber, I. (2020). Kulturne kompetencije i zdravstvo. Iskustva iz Slovenije. *Etnološka tribina*, 50 (43), 88-88.

Parunov, P. i Barada, V. (2021). Gender and Sexuality in Croatian Educational Institutions: Possibilities for Using

Queer Theories and Critical Ethnography in Sociology. *Revija za sociologiju*, 51 (2), 175-201.

barriers to health care: Perspectives of lesbian, gay, bisexual, and transgender adults. *American Journal of Orthopsychiatry*. 2017;87(6):714–728.

Tutić Grokša, I. (2021). Zdravstvene razlike u Republici Hrvatskoj– prikaz odabranih ranjivih skupina. *Ljetopis socijalnog rada*, 28 (2), 375–394.

Richardson, D., & Monro, S. (2013). Public Duty and Private Prejudice: Sexualities Equalities and Local Government. *The Sociological Review*, 61(1), 131–152. <https://doi.org/10.1111/1467-954X.12007>

Cravens, R. G. (2015). Morality Politics and Municipal LGBT Policy Adoption: A Rare–event Analysis. *State and Local Government Review*, 47(1), 15–25.

<https://doi.org/10.1177/0160323X15575185>

Hill, M., & Hupe, P. (2014). *Implementing Public Policy: Governance in Theory and Practice*. Policy Press.

